МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Кафедра інформаційних систем в управлінні та обліку

30-62
20.11.23

Любов Сергіївна Карандюк

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему

“Бухгалтерський облік та звітність суб’єктів малого підприємництва”

Спеціальність 071 “Облік і оподаткування”

Науковий керівник
к.е.н., доц. Світлана ЛАЙЧУК
_____
(підпис)

Рецензент
д.е.н., проф. Сергій ЛЕГЕНЧУК
_____
(підпис)

Завідувач кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку
д.е.н., проф. Сергій ЛЕГЕНЧУК
_____
(підпис)

Житомир

2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП 5

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ 8

1.1. Сучасне бачення та європейські підходи до категорій «малий бізнес» та «суб'єкти малого підприємництва» 8

1.2. Стратегії розвитку малого бізнесу в Україні 18

1.3. Стан інфраструктури державного забезпечення розвитку малого підприємництва в Україні 24

Висновки до розділу 1 30

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА 32

2.1. План рахунків суб'єктів малого підприємництва як обліковий інструмент 32

2.2. Облікові регістри суб'єктів малого підприємництва: історичний ракурс 36

2.3. Фінансова звітність суб'єктів малого підприємництва: склад та особливості заповнення 47

Висновки до розділу 2 55

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА 57

3.1. Загальні положення щодо оподаткування діяльності суб'єктів малого підприємництва 57

3.2. Податкова політика суб'єктів малого підприємництва під час воєнного стану 63

Висновки до розділу 3 70

РОЗДІЛ 4. РОЗРОБКА КУРСУ «БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ТА ЗВІТНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА» 72

4.1. Курс «Бухгалтерський облік та звітність суб'єктів малого підприємництва»: мета, завдання та структура 72

4.2. Рекомендації щодо вивчення тем з курсу «Бухгалтерський облік та звітність суб'єктів малого підприємництва» 77

Висновки до розділу 4 87

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ 89

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 92

ДОДАТКИ 98

ВСТУП

Умови суцільної інформаційної глобалізації підвищують вимоги до інформаційних ресурсів підприємств, що становлять нові вимоги до облікової та звітної інформації. Фінансова звітність – це мова бізнесу, яка використовується для отримання необхідної інформації при прийнятті управлінських та інших рішень. усіма суб'єктами господарювання.

Питання бухгалтерського обліку, його організації, формування показників звітності залишаються на сьогодні надзвичайно актуальними для підприємств різних форм власності, розмірів та видів діяльності.

Аналіз динаміки розвитку підприємництва у 2020 році показав, що в Україні налічувалось 1973577 суб'єктів підприємницької діяльності. З них 512 – суб'єкти великого підприємництва; 17946 – суб'єкти середнього підприємництва та 1955119 – суб'єкти малого підприємництва. Кількість фізичних осіб-підприємців (ФОП) у 2020 році становить 1599755.

У ринковій економіці важливе місце займають малі підприємства, що протистоять монополіям і є економічним фактором стримання зростання цін і насичення ринку товарами та послугами. У розвинених країнах на частку малого бізнесу припадає близько 70 % валового внутрішнього продукту (ВВП). На особливу увагу серед них заслуговують суб'єкти малого підприємництва України, розвиток яких є складовою частиною соціально-економічної політики держави.

Актуальність дослідження зумовлена швидкими змінами економічних умов, в яких особливої ваги набуває оптимізація обліку і оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

Розуміння аспектів обліку різних суб'єктів господарювання набуває все більшого значення, також зростає роль суб'єктів малого підприємництва та мікропідприємств, які в розвитку ринкової економіки багатьох країн світу відіграють важливу роль. Сучасний фахівець з обліку і оподаткування повинен володіти методами і прийомами обліку фактів господарської діяльності та

встановлення достовірності різної фінансової інформації для мінімізації інформаційного ризику при прийнятті рішень.

Праці провідних учених здійснили вагомий внесок у розвиток обліку суб'єктів малого підприємництва, проте залишається багато невирішених актуальних практичних питань, які вимагають удосконалення щодо ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності у зв'язку із змінами національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерської роботи є узагальнення теоретичних положень і розробка практичних рекомендацій з бухгалтерського обліку та оподаткування діяльності суб'єктів малого підприємництва.

Для досягнення поставленої мети в роботі сформульовано та вирішено наступні завдання:

- дослідити підходи до визначення категорій «малий бізнес» та «суб'єкти малого підприємництва»;
- встановити критерії визначення суб'єктів малого підприємництва;
- розглянути стратегії розвитку малого бізнесу в Україні;
- проаналізувати стан інфраструктури державного забезпечення розвитку малого підприємництва в Україні;
- визначити особливості застосування Плану рахунків суб'єктів малого підприємництва як облікового інструменту;
- розглянути в історичний ракурсі застосування облікових регістрів суб'єктами малого підприємництва;
- вивчити склад та особливості заповнення фінансової звітності суб'єктів малого підприємництва;
- дослідити реформи у сфері оподаткування суб'єктів малого бізнесу під час воєнного стану та подальші наслідки від їх впровадження, а також визначити основні напрями податкового адміністрування.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних і практичних аспектів ведення бухгалтерського обліку та оподаткування

діяльності суб’єктів малого підприємництва.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання. Використання методів групування, порівняння, конкретизації, історичного та системного дозволили визначити напрями розвитку діяльності суб’єктів малого підприємництва. Аналіз і синтез дозволив визначити перешкоди у діяльності суб’єктів малого підприємництва.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні наукового завдання, що полягає у розробці теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо ведення бухгалтерського обліку, складання фінансової звітності та оподаткування діяльності суб’єктів малого підприємництва, зокрема набули подальшого розвитку:

- узагальнення критеріїв віднесення до суб’єктів малого підприємництва;

- розкриття облікової системи суб’єктів малого підприємництва з використанням спрощеного або загального Плану рахунків та подвійного запису, процедурами реєстрації фактів господарського життя в облікових регістрах та складанням форм фінансової звітності;

- алгоритм вибору елементів спрощеної системи обліку та звітності суб’єктами малого підприємництва.

Особистий внесок магістранта. Основні результати дослідження, викладені в магістерській роботі, доповідалися та обговорювалися на XV Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю в умовах глобалізації економіки» (4 листопада 2023 року, м. Луцьк), що знайшло підтвердження в публікації «Роль суб’єктів малого підприємництва в умовах глобалізації економіки України» [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці рекомендацій щодо удосконалення роботи бухгалтерської служби як структурного підрозділу підприємства та можливості використання отриманих результатів у практичній діяльності.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

1.1. Сучасне бачення та європейські підходи до категорій «малий бізнес» та «суб'єкти малого підприємництва»

Важливість підприємництва у розвитку економіки була відмічена Й. Шумпетером при обґрунтуванні висновку про можливість отримання прибутку як чистого доходу від підприємницької діяльності внаслідок прояву ініціативності та інноваційних підходів підприємця [50]. При цьому дослідник наголошував на прояв ініціативності та інноваційних підходів самого підприємця [50].

В цілому вжиття поняття «підприємництво» та «підприємець» датується XIII століттям. Відповідно до визначення зі словника Робера, підприємцем вважається «особистість, яка управляє підприємством, веде його за власний рахунок, використовуючи різні фактори виробництва (природні ресурси, працю, капітал) з метою продажу продукції чи надання послуг». До підприємців у той час, не відносили службовців, чиновників та інших осіб, оскільки за свою роботу вони одержували заробітну плату. Тобто, в розумінні того часу підприємцями є «...господарі, землероби, комерсанти, промисловці, в тому числі дрібні ремісники, власники торгових точок». Таким чином, ототожнення підприємництва з дрібним бізнесом започатковано саме з ремісництва, що зберігається і до нині. Вже на початку XVIII ст. розпочалось розуміння того, що підприємець відрізняється від інших учасників економічних відносин за низкою специфічних ознак: новаторство, винахідництво. Проте, попри усвідомлення таких рис підприємництва, саме розмір підприємства характеризує належність підприємства до малого чи великого, а відтак необхідність чітких критеріїв набуває вагомого значення в регулюванні діяльності таких суб'єктів.

Вагоме місце підприємництва для розвитку країни з позицій інноваційних перетворень відводив у своїх роботах П. Друкер. Приміром, він доводив, що «нововведення є особливим інструментом підприємців, засобом, за допомогою якого вони і використовують зміни як сприятливу можливість для здійснення своїх задумів у сфері бізнесу та послуг [2, с. 39].

Важливого значення підприємцю для забезпечення розвитку економі-ки надавав П. Самуельсон, пов'язуючи підприємницьку діяльність з но-ваторством, що завдяки оригінальному мисленню, сміливості та високої цілеспрямованості сприяє успішній реалізації нових ідей підприємця [41].

В економічній теорії зміст поняття «підприємництво» є ключовим. Його можна розглядати з різних точок зору, а саме: 1) як економічну категорію: це тип господарювання, за якого підприємець ефективно комбінує та використовує фактори виробництва, забезпечує інноваційність діяльності, самостійно приймає рішення та бере на себе повну відповідальність за їх виконання. До того ж передбачається вільний вибір напрямів діяльності, орієнтація на отримання прибутку та досягнення усіх поставлених цілей; 2) як економічну функцію: постійне вдосконалення державного механізму, забезпечення створення інноваційної сфери та оновлення економіки [30, с. 17]; 3) як стиль поведінки: творчість та ініціативність, швидке прийняття рішень, орієнтація на потреби споживачів, цілеспрямованість.

Отже, наведені точки зору ширше розкривають значення поняття «підприємництво» та підтверджують складність та різноманітність даної категорії, у зв'язку з чим досить часто термін «підприємництво» ототожнюють із поняттям «бізнес», проте це не зовсім так. Бізнес – це справа, яку вже опанував суб'єкт господарювання і яка зможе перейти в підприємництво за умови, що основною ціллю буде отримання прибутку.

Світовий досвід свідчить про відсутність єдиного методу визначення суб'єктів малого бізнесу. Тому необхідно розглянути основні відомі теоретико-методологічні підходи до визначення поняття «малий бізнес», охарактеризувати класифікаційні параметри підходів та проаналізувати

доцільність їхнього застосування.

В економічній літературі проблема визначення категорії «малий бізнес» розглянута багатьма науковцями. При цьому, їхні думки часто розділяються, спостерігається певна невизначеність та неузгодженість. Певні групи дослідників ще досі не можуть визначитися із розмежуванням поняття «малий бізнес» і поняття «підприємництво» та стверджують, що терміни є абсолютно ідентичними, інші ж, навпаки, кажуть про їх кардинальну різницю.

Сьогодні усе частіше в західноєвропейській літературі вживається термін «small business» в англійській транскрипції, що перекладається як «малий бізнес». Хоча, наприклад, у Японії та країнах Західної Європи застосовується термін «малі та середні підприємства», у Франції – загальноприйнята абревіатура «PME» (petites et moyennes entreprises), у Німеччині – не прийнято розглядати малий і середній бізнес окремо, тому підприємства визначаються єдиним поняттям «mittelstand» (середній прошарок).

У світовій практиці досі немає єдиних кількісних критеріїв визначення суб'єктів малого бізнесу (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика кількісних класифікаційних критеріїв

Країна	*Критерії*	*Кількісні характеристики*
Греція	Чисельність працівників, осіб	до 50
	Річний товарооборот, млн. дол. США	до 1,5
Німеччина	Чисельність працівників, осіб	від 50 до 500
	Річний товарооборот, млн. дол. США	до 55
Польща	Чисельність працівників, осіб	до 50
	Річний товарооборот, млн. євро	до 10
Сполучене Королівство	Чисельність працівників, осіб	до 200 в обробній промисловості
		до 50 у будівництві
		немає обмежень у торгівлі
	Річний оборот, тис. фунтів стерлінгів	до 400 у торгівлі
США	Чисельність працівників, осіб	до 500
	Річний прибуток, млн. дол. США	до 2
Японія	Чисельність працівників, осіб	до 300 у обробній промисловості
		до 100 у гуртовій торгівлі
	Статутний капітал, млн. єн	до 1100 в обробній промисловості
		до 30 в оптовій торгівлі

Джерело: [14]

З наведеної таблиці можна зробити висновок, що до суб'єктів малого бізнесу, як правило, відносять господарюючих суб'єктів з чисельністю працівників до 50 осіб та річним оборотом до 10 млн євро. Проте в окремих країнах на практиці застосовуються національні критерії, які не завжди збігаються із загальноприйнятими.

Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), в яку входять більше 35 розвинених країн світу із високим доходом громадян, пропонує за критерієм розміру розрізняти такі підприємства: дуже малі, малі, середні і великі. Головним критерієм для них використовується критерій середньої кількості працівників, а групування підприємств є наступним: дуже малі налічують від 1 до 19 працівників; малі – від 20 до 99 працівників; середні – від 100 до 499 працівників; великі – від 500 та більше працівників [14].

У світовій практиці, розглядаючи теоретичні підходи щодо трактування категорії «малий бізнес», доволі часто виділяють різні підходи та критерії щодо класифікації досліджуваного суб'єкта. Такі критерії можуть відрізнятися залежно від особливостей, де саме підприємство малого бізнесу здійснює свою діяльність, тобто у якій галузі, регіоні та ін. Виділяють три основні підходи, а саме: кількісний, якісний та комбінований до визначення малого та середнього бізнесу [2].

Кількісний підхід ґрунтується, здебільшого, на використанні таких критеріїв, як середня кількість зайнятих працівників, обсяги продажу, кількість виготовленої продукції, балансова вартість активів. На практиці відомі такі випадки, коли застосовується лише один із запропонованих критеріїв. Кількісні критерії є найпоширенішими, оскільки вони дають конкретніший результат і можливість чітко розмежувати малі та середні підприємства. Однак їхніми основними недоліками є абсолютність, відсутність теоретичної бази та, відповідно, складність використання щодо порівняльного аналізу.

У нинішніх умовах економічного розвитку в світі не існує чіткої системи критеріїв віднесення підприємств до того чи іншого виду (малого, середнього

чи великого). За міжнародними даними, існує понад 50 різних критеріїв віднесення суб'єктів господарювання до підприємств малого бізнесу. Найчастіше в якості головного критерію є кількість зайнятих працівників на підприємстві, оскільки всі інші параметри можуть бути виражені у грошових вимірниках, тому є менш об'єктивними.

Найпоширенішою міжнародною системою кількісних критеріїв віднесення економічних суб'єктів до сектора малого бізнесу є система, яка запропонована 6 травня 2003 року Комісією Європейського Союзу в положеннях Рекомендації Європейської комісії [1]. Дана система була утворена в результаті появи співдружностей країн та рекомендована до використання країнами-учасницями міжнародних об'єднань.

Існують ще й інші системи критеріїв визначення малого бізнесу, запроваджені міжнародними економічними інститутами, а саме – Міжнародною організацією економічного співробітництва та розвитку й нормативно-правовими актами різних країн (США, Швеції, Великобританії, Японії, Південної Кореї та ін.).

В Україні законодавчо не визначено саме категорію «малий бізнес». Зокрема, в Господарському кодексі (стаття 42) використовується термін «підприємництво» – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів й отримання прибутку [5].

Тому під малим підприємництвом слід розуміти самостійну, систематичну ініціативну господарську діяльність малих підприємств та громадян підприємців (фізичних осіб), що проводиться на власний ризик з метою отримання прибутку.

Мале підприємництво є обов'язковим елементом ринку, важливим фактором розвитку та ефективного функціонування економіки.

Основні засади здійснення діяльності суб'єктами малого підприємництва регламентовано Господарським Кодексом України, Законами

України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні», «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні».

Першочерговим завданням для будь-яких суб'єктів господарювання є необхідність перевірки відповідності чинному законодавству критеріям визначення розміру підприємства.

Чинна класифікація підприємств відповідно до Господарського Кодексу України та Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» мають певні відмінності (див. табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Класифікація підприємств за розміром

За Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [11]	*За ст. 55 Господарського кодексу України [1]*
1	*2*
Мікропідприємства	
Мікропідприємствами є підприємства, показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом з таких критеріїв: · балансова вартість активів — до 350 тисяч євро; · чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) — до 700 тисяч євро; · середня кількість працівників — до 10	Суб'єктами мікропідприємництва є юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБУ
Малі підприємства	
Малими є підприємства, які не відповідають критеріям для мікропідприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом з таких критеріїв: · балансова вартість активів — до 4 мільйонів євро; · чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) — до 8 мільйонів євро; · середня кількість працівників — до 50 осіб	Суб'єктами малого підприємництва є: юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБУ

Продовження табл. 1.2

1	*2*
Середні підприємства	
Середніми є підприємства, які не відповідають критеріям для малих підприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом з таких критеріїв: · балансова вартість активів — до 20 мільйонів. євро; · чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) — до 40 мільйонів. євро; · середня кількість працівників — до 250 осіб	Інші суб'єкти господарювання належать до суб'єктів середнього підприємництва
Великі підприємства	
Великими є підприємства, які не відповідають критеріям для середніх підприємств та показники на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом з таких критеріїв: · балансова вартість активів — понад 20 мільйонів євро; · чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) — понад 40 мільйонів євро; · середня кількість працівників — понад 250 осіб	Суб'єктами великого підприємництва є юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБУ

Важливим моментом, на який слід звернути увагу, визначаючи чисельність працівників для віднесення суб'єкта господарської діяльності до певної категорії підприємництва (мале, велике чи середнє), є те, що в ній ураховуються не тільки штатні працівники, а й сумісники та працівники, що працюють за цивільно-правовими договорами.

На жаль, у класифікації підприємств, передбаченій у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», немає згадок про суб'єктів малого підприємництва.

При цьому потрібно врахувати такі моменти:

- до якої категорії належить підприємство, визначають за даними річної фінансової звітності за рік, що передує звітному;
- категорія підприємства змінюється, тільки якщо підприємство не відповідає критеріям відповідної категорії підприємств протягом двох років поспіль.

У табл. 1.3 показано як змінювалась кількість суб'єктів підприємницької діяльності впродовж 2018–2021 років.

Таблиця 1.3

Кількість суб'єктів підприємницької діяльності впродовж 2018–2021 років

Суб'єкти господарювання		*Роки*			
		2018	*2019*	*2020*	*2021*
Підприємства, од.	Великі	446	518	512	610
	Середні	16057	17751	17602	17502
	Малі	339374	362328	355708	352722
	З них суб'єкти мікропідприємництва	292772	313380	307871	304650
ФОП, од.	Суб'єкти середнього підприємництва	419	378	344	309
	Суб'єкти малого підприємництва	1483297	1560650	1599411	1585105
	З них суб'єкти мікропідприємництва	1471965	1550633	1591031	1576208
Разом		**1839593**	**1941625**	**1973577**	**1956248**

Джерело: складено на основі [9]

Переважання фізичних осіб-підприємців у структурі суб'єктів малого підприємництва пов'язано з можливістю обрати спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, що дозволяє здійснювати облік власними силами без залучення бухгалтера і, відповідно, зекономити на витратах на оплату праці, та відносно низьким рівнем оподаткування.

Суб'єкти малого підприємництва ФОП, що обрали спрощену систему оподаткування та не залучають працю найманих працівників, згідно з чинним законодавством сплачують лише єдиний соціальний внесок (ЄСВ) у розмірі 22% від мінімальної заробітної плати та єдиний податок, розмір якого залежить від обраної групи. ФОП суб'єкти малого підприємництва значно

рідше обирають загальну систему оподаткування внаслідок суттєвого зростання в цьому разі податкового навантаження.

Незважаючи на те, що роль підприємницької діяльності значно зросла, наразі існує низка перешкод на шляху його розвитку, які пов’язані з наслідками пандемії та повномасштабною війною, окупацією значних територій України, логістичними проблемами тощо.

Відповідно до міжнародних стандартів аудиту термін «мале підприємство» відображає не лише розміри суб'єкта господарювання, а і його типові якісні характеристики. Така класифікація обумовлена тим, що аудит малого підприємства відрізняється від аудиту великого суб'єкта господарювання більш спрощеною документацією і менш складним характером аудиторських перевірок. Серед кількісних показників, що характеризують розмір підприємства можуть бути підсумки у балансі, величина доходу і кількість працівників, але для аудиту вони не є визначальними.

Малим називається будь-яке підприємство:

а) право володіння та управління яким зосереджено у невеликої кількості осіб (часто в руках однієї особи – фізичної особи);

б) якому властива одна або кілька з таких характеристик:

- незначна кількість джерел доходу;

- спрощена система ведення обліку;

- обмежена кількість заходів внутрішнього контролю та, поряд із цим, можливість нехтувати ними.

У 1980 році англійський дослідник Х. Велу в своїх напрацюваннях використав якісні параметри. Він досліджував процеси розвитку підприємств, для чого ідентифікував низку характеристик, притаманних підприємствам різного розміру – від малих до великих. Якісні критерії віднесення підприємств до малих, середніх або великих, по суті, є суб’єктивними, що спричиняє обмеженість їх застосування на практиці.

Комбінований підхід дає визначення малої фірми, запропоноване ще в

1971 році в доповіді Болтонського комітету (Великобританія) та яке стало першим прикладом серйозного розгляду проблеми розвитку малого бізнесу. Болтонський комітет запропонував економічне та статистичне визначення підприємств за розміром. Однак цей підхід враховує єдине статистичне визначення, незважаючи на окремі варіації його складових для різних галузей, припускає однорідність сукупності підприємств різних розмірів. Тому цей підхід використовується для ідентифікації підприємств не часто.

Згідно з даним підходом, до підприємств малого бізнесу за економічним значенням належать такі, які відповідають трьом основним умовам: фірма повинна володіти відносно невеликою часткою ринку; дотримується принцип єдиного керівництва в особі власника фірми (її співзасновниками) особисто; фірма не повинна бути частиною великого підприємства, тобто має бути незалежною [36].

Однак у комбінованому підході спостерігаються й певні недоліки, до яких можна віднести такі:

– широкий спектр застосовуваних критеріїв «малості»;

– наявність різних числових параметрів змін критеріїв для різних галузей, що ускладнює використання такого визначення;

– безпосереднє використання грошових одиниць, що неодмінно призводить до труднощів обліку змін їх вартості у часі;

– застосування критеріїв чисельності, зайнятих при співставленні діяльності малих і крупних фірм протягом часу, також призводить до певних труднощів у зв’язку з нерівномірними змінами кількості валового внутрішнього продукту на людину для різних галузей;

– єдине статистичне визначення, незважаючи на окремі варіації його складових для різних галузей, припускає однорідність сукупності малих фірм.

Таким чином кожен із перерахованих і проаналізованих теоретичних підходів щодо класифікації суб’єктів господарювання має ряд позитивних сторін, а також недоліки.

1.2. Стратегії розвитку малого бізнесу в Україні

Україна має великий потенціал для розвитку малого бізнесу. Він є важливим чинником формування креативної економіки, яка є одним з основних напрямів розвитку сучасного світу. Малий бізнес в Україні має багато переваг. Він сприяє розвитку нових ідей, прискорює інновації та забезпечує конкурентоспроможність в економіці. Основні переваги малого бізнесу полягають у здатності швидко реагувати на зміни на ринку, більшій гнучкості у прийнятті рішень та здатності до інновацій. Малі підприємства можуть бути більш адаптивними до зміни умов ринку, що дозволяє їм збільшувати свою конкурентоспроможність [24].

Крім того, малий бізнес є важливим джерелом зайнятості. Він забезпечує робочі місця для більшості населення та сприяє зменшенню безробіття. Малі підприємства створюють нові робочі місця, що важливо для забезпечення стабільності розвитку країни та підвищення рівня життя населення.

Проблемами розвитку малого підприємництва опікувалися такі вчені-економісти як Варналій З.С. , Павлюк А.П., Брітченко І.Г., Падерін І.Д., Тітова Н.А., Рожок В.Д., П’ятницька Г.Т., Павлова С.І. та інші, поте, слід зазначити, що динамічні зміни, які відбуваються в національній економіці, швидкоплинність вітчизняного законодавства та недосконаліть державного регулювання господарської діяльності суб’єктів малого підприємництва не дають змоги сформувати єдиний науково-обґрунтований підхід до фасилітації малого підприємництва.

Зрозуміло, що малий бізнес є ключовим чинником формування креативної економіки в Україні. Він створює інноваційні продукти та технології, забезпечує зайнятість та сприяє розвитку економіки країни.

Також важливо зазначити, що малий бізнес має потенціал стати значним експортером. За останні роки українські малі підприємства успішно виходили на світові ринки, представляючи якісні продукти та послуги. Це створює нові можливості для розвитку економіки країни [51].

Найважливішими факторами, що впливають на роль суб'єктів малого підприємництва в економіці України є:

- структурні диспропорції в економіці країни, зумовлені неефективністю командно-адміністративної системи (залежність від важкої промисловості, локальне виробництво споживчих товарів, неефективна система розподілу, нерозвинений сектор роздрібної торгівлі);

- неефективне функціонування державних підприємств (незважаючи на регуляторний захист, державні підприємства не могли конкурувати з орієнтованими на отримання прибутку приватними компаніями);

- низький рівень технологій у вітчизняній промисловості;

- низький рівень життя (низькі доходи та відсутність перспектив на підприємствах мотивували активних громадян до започаткування власної справи);

- мотивація приватних підприємців суттєво відрізняється від без ініціативної діяльності менеджерів державних підприємств.

Перевагами суб'єктів малого підприємництва є швидка реакція на ринкові виклики та інновації, розвинена особиста комунікація та соціальна адаптивність. Суб'єкти малого підприємництва є основою соціально-економічного розвитку країни. Проте існують і недоліки, які пов'язані з військовими діями в Україні.

Найбільше заважає бізнесу у відновленні непрогнозованість розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку – 56,2 %. На другому місці – непередбачувані дії держави, що можуть погіршити стан бізнесу (47,7 %). Іншими важливими чинниками є нестача фінансових ресурсів, а саме неплатоспроможність клієнтів (47,6 %), недоступність кредитних коштів і недостатність власного капіталу [45].

Малі підприємства здатні вирішити проблему безробіття в країні. Соціальна значущість малих підприємств також обумовлена тим, що сьогодні вони складають основу середнього класу, приносять стабільність в суспільство і забезпечують фінансовий розвиток країни.

Отже, порівняно з великими підприємствами, для яких характерний реакційний підхід, прості за структурою суб’єкти підприємницької діяльності, такі як мікро- та малі підприємства, є більш гнучкими і можуть швидше реагувати на запити користувачів облікової інформації.

У багатьох країнах розвиток малих підприємств сприяє розвитку регіонів, які відстають за економічними та соціальними показниками, оскільки потреба в ресурсах і коштах для зміни характеру діяльності безпосередньо залежить від взаємодії та складності системи.

Розвиток будь-якої економіки залежить від кількох факторів, враховуючи такі, як:

- роль інноваційних підприємств і їх продукції на внутрішніх та зовнішніх ринках. Частка інноваційних компаній і їх успіх в реалізації продуктів важлива для стимулювання економічного зростання та конкурентоспроможності;

- відкритість економіки, що передбачає здатність суб'єктів економіки аналізувати та вдосконалювати свої бізнес-моделі, ефективно використовувати ресурси та створювати цінності для різних зацікавлених сторін;

- нейтральність та недискримінаційність основних систем регулювання, зокрема фінансової і податкової. Справедлива та рівноправна система регулювання сприяє створенню сприятливих умов для всіх учасників ринку, зокрема малого бізнесу [11].

Незважаючи на те, що бізнес-середовище в Україні поступово покращувалося до 2022 року, поточна ситуація воєнних дій створила складні умови для функціонування бізнесу. Війна приносить нові виклики, які ускладнюють діяльність всіх типів підприємств.

Основні проблеми, що впливають на формування бізнес-середовища та функціонування великих, середніх та малих підприємств:

- податкове навантаження, зокрема адміністративні обтяження;

- корумпованість державних інституцій;

- проблеми судової системи та слабкий захист прав власності;

- недостатня кількість кваліфікованого персоналу;

- нестача оборотного капіталу та проблеми в логістичних зв’язках тощо [49].

Ці проблеми гальмують готовність іноземних інвесторів працювати в Україні через великі ризики та уповільнюють притік іноземного капіталу до національної економіки.

На сьогоднішній день помітно зросла валова додана вартість від креативних галузей в Україні. Наприклад, менше ніж 10 років тому додана вартість у сферах креативної економіки складала 31 мільярд гривень, що становило близько 3 % від загальної валової доданої вартості (за даними на 2013 рік). Проте до 2020 року цей обсяг збільшився до 132,4 мільярдів гривень, що становило 4,2 % від загальної доданої вартості [46].

Перешкоди розвитку вітчизняних суб’єктів малого підприємництва представлено на рис. 1.1.

Перешкоди розвитку українських суб'єктів малого бізнесу

внутрішні

- хронічна нестача фінансових коштів, що пов'язано з низькою долею власного капіталу і необхідністю залучення позичкових коштів;
- недостатність технічного оснащення і забезпечення сировиною порівняно з великим підприємництвом;
- невисокий рівень кваліфікації як власників, так і їхніх співробітників, що ускладнює використання ними інноваційних технологій;
- високі витрати часу на підготовку податкових документів, ухилення від оподаткування;
- схильність до проведення тіньових операцій, виплата частини заробітної плати «у конверті» та інші факти порушення норм податкового і господарського законодавства;
- висока вартість користування банківськими кредитами при практичній відсутності будь-якого компенсаційного механізму з боку держави тощо.

зовнішні

- недосконаліть системи оподаткування;
- обмеженість доступу до виробничих ресурсів;
- непрозорість механізмів надання державної фінансової допомоги;
- нерозвиненість інфраструктури підтримки малого бізнесу;
- неефективність механізмів захисту прав його суб'єктів;
- відсутність дієвого механізму державної підтримки малого бізнесу тощо.

глобальні

- більша вразливість, порівняно із великим підприємництвом, до несприятливих економічних факторів та порушення макроекономічної стабільності (циклічні спади, інфляційні процеси тощо);
- стрімке падіння доходів суб'єктів малого бізнесу, що удвічі перевищує скорочення доходів для великого підприємництва;
- значні фінансові втрати, які суб'єкти малого бізнесу почали зазнавати вже на 2-3 місяць карантинних обмежень;
- вимушене скорочення штату співробітників, що призвело до зростання рівня циклічного безробіття;
- збільшення долі банкрутств серед суб'єктів малого бізнесу порівняно із середнім та великим, насамперед тих, які задіяні у сфері обслуговування, розваг, громадського харчування (за даними Спілки українських підприємців України вже у перший кризовий ковідний березень 2020 року збанкрутіли і закрили свій бізнес приблизно 6% суб'єктів малого бізнесу);
- додаткове навантаження на державу щодо збільшення обсягів соціальних трансфертів, пов'язаних із виплатами допомоги по частковому безробіттю і наданням державної допомоги найуразливішим суб'єктам малого бізнесу;
- погіршення криміногенної ситуації в країні через втрату багатьма громадянами основних засобів для існування, бізнесу і доходу.

Рис. 1.1. Перешкоди розвитку вітчизняних суб'єктів малого бізнесу

Джерело: побудовано за [16]

Найбільше від наслідків російської війни в Україні постраждали суб'єкти малого підприємництва, розташовані поблизу бойових дій у східних, північних і південних регіонах країни. Підприємства були змушені переїхати в більш безпечні західні регіони України, щоб захистити працівників, зберегти обладнання та відновити роботу. Підприємства, які переїхали, зазначили, що основними проблемами є: часткова втрата виробничих потужностей (обладнання/персоналу); труднощі з пошуком та сплатою орендної плати за нові приміщення, а також їх незадовільний стан; монтаж обладнання; службові перевірки; і дезорієнтація управління на новому місці.

Підприємництво в Україні має великі перспективи у майбутньому та зможе розвиватись за умов використання принципів економічної свободи, ефективного регулювання та контролю з боку держави, інноваційності, ефективної маркетингової політики та здорової конкуренції.

Зниження попиту на продукцію, загроза фізичного руйнування, непрогнозованість економічної ситуації, відсутність державної підтримки, зниження платоспроможності споживачів, непередбачувані дії держави, відтік кваліфікованих кадрів є базовими загрозами розвитку підприємництва, які породжують інші.

Перспектива розвитку підприємництва вбачається в євроінтеграції і таких її наслідках, як розширення зовнішньоекономічної діяльності, вихід на нові ринки збуту, розвиток людського капіталу, що дозволить частково нівелювати вплив загроз та вийти з кризи.

Вибір найбільш доцільного джерела розвитку малого бізнесу залежить від багатьох факторів, зокрема: стадії життєвого циклу, рівня розвитку суб'єкта малого підприємництва, доступності залучення джерел самофінансування, амортизаційної політики, виду діяльності, фінансового стану, розвиненості економічного середовища та ін. При цьому забезпечення за рахунок внутрішніх джерел має вирішальне значення на початковому етапі

створення бізнесу, що пояснюється важкодоступністю інших джерел фінансування.

1.3. Стан інфраструктури державного забезпечення розвитку малого підприємництва в Україні

Для того щоб малий бізнес розвивався успішно, потрібно забезпечувати підтримку від держави та інших зацікавлених сторін, а також створювати сприятливі умови для його розвитку. Зокрема, наявність доступних джерел фінансування та бізнес-інкубаторів, що допоможуть підприємствам зростати та розвиватися.

Проблеми державного регулювання, підтримки та стимулювання розвитку бізнесу завжди були в центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних вчених-економістів.

Під державною підтримкою необхідно розуміти державне регулювання підприємницької діяльності, яке передбачає, перш за все, свідоме формування державними структурами відповідних прямих та опосередкованих інструментів підтримки бізнесу, зокрема, створення стимулів, використання матеріальних, фінансових та інших ресурсів, що залучаються для його суб’єктів.

Пріоритетність державного регулювання та підтримки підприємництва в умовах війни зумовлює необхідність переходу від прямого адміністративного сприяння до формування сприятливого економічного і соціального середовища щодо удосконалення механізмів та інструментів стимулювання розвитку суб’єктів бізнесу.

Дані щодо стану малого та середнього бізнесу в Україні свідчать про те, що подальший його розвиток є неможливим без активного стимулювання з боку держави. Сприяння розвитку підприємництва можливе лише шляхом поєднання та узгодження різних форм, методів, засобів державного регулювання і підтримки.

Такими засобами можуть бути: зниження податкового навантаження, сприяння розвитку кредитних відносин між суб'єктами бізнесу та комерційними банками, реалізація державних програм підтримки та фінансування бізнесу, створення дієвого механізму консультативно-інформаційної підтримки, удосконалення нормативно-правової бази у сфері підприємництва тощо.

Враховуючи сучасні складні умови, держава має використовувати всі відомі в практиці регуляторні важелі, а також розроблювати нові програми для підтримки та стимулювання ведення вітчизняного бізнесу.

9 липня 2022 року Верховна Рада України в другому читанні ухвалила законопроєкт «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» (№ 5323). Закон передбачав комплексне вдосконалення державної регіональної політики та врахував виклики, які постали перед громадами й регіонами у зв'язку з військовою агресією рф. [34].

Досягти цього можна через зміни в ключових аспектах державної регіональної політики – стратегічному плануванні, фінансуванні, інституційній підтримці та моніторингу регіонального розвитку. Значну увагу в документі приділено процесу відновлення регіонів і територій.

З цією метою запроваджено ряд інституціональних заходів щодо відновлення та розвитку критичної інфраструктури регіонів і громад. Реалізація вказаного дасть змогу пришвидшити відновлення об'єктів соціальної інфраструктури, житлового й громадського призначення, а також сприятиме поверненню ВПО.

Вважаємо за доцільне виокремити раціональні аспекти, які містять:

– запровадження трирівневої ефективної та прозорої системи стратегічного планування: державна стратегія – регіональні стратегії – стратегії громад;

– визначення чотирьох функціональних типів територій для відновлення й стимулювання розвитку регіонів: території відновлення;

полюси економічного зростання; території з особливими умовами для розвитку; території сталого розвитку;

– утвердження за Агенціями регіонального розвитку статусу повноправних учасників формування та реалізації державної регіональної політики, розширення переліку їх співзасновників, надання права агенціям здійснювати платні послуги;

– створення єдиної геоінформаційної системи, на основі якої в онлайн-режимі здійснюватимуть моніторинг та оцінку відновлення й розвитку кожної громади й регіону;

– визначення державного фонду регіонального розвитку основним фінансовим інструментом реалізації державної регіональної політики, а фонду відновлення та розвитку – основним джерелом відбудови України [46].

Програма з релокації українських виробництв за підтримки держави спрямована на збереження виробничого і трудового потенціалу та орієнтована на усі підприємства, які бажають перемістити виробництво на території західних областей України. Цією програмою може скористатися будь-яке підприємство, яке знаходиться у зоні ризику та активних бойових дій. Учасником може бути не лише велике виробництво, але й малі бізнеси з 10–20 працівниками у штаті.

В першу чергу допомогу держави для вимушеного релокейту отримають стратегічно важливі підприємства та підприємства, які виробляють товари першої необхідності (хліб та інша їжа, питна вода, одяг та інше) для забезпечення потреб цивільного населення, військових та бійців територіальної оборони. Для того щоб подати заявку, підприємству необхідно скористатися платформою цифрової взаємодії для допомоги з релокації бізнесу, яка була запущена ДП «Прозорро.Продажі» за ініціативи Мінекономіки, за підтримки Міністерства цифрової трансформації України та національного проєкту з розвитку підприємництва та експорту Дія.Бізнес. Під час заповнення заявки важливо максимально деталізувати інформацію про

підприємство, що спростить та пришвидшить процес подальшого транспортування.

Перевезення здійснюють безкоштовно «Укрзалізниця» та «Укрпошта», яка відповідає за підвезення обладнання до залізничної станції, а також забезпечує оперативне проходження блокпостів, оформлює транспортні накладні.

Водночас релокація є лише частиною процесу переміщення підприємства із зони бойових дій. Важливою є також підтримка місцевої влади, а саме пошук площ для розміщення виробництва, забезпечення безперебійним живленням та розміщенням працівників

Серед релокованих компаній можна виокремити чотири типи підприємств:

Перший – великі системні підприємства, яким дуже важко перевезти своє обладнання, часто громіздке і габаритне. Це здебільшого акціонерні товариства та державні підприємства. Такі компанії найбільше потребують допомоги від держави.

Другий – це підприємства середнього рівня, які мають власне виробництво та ресурси. Часто переїздять до своїх бізнес-партнерів чи філій на Західній Україні. В основному ці компанії переїжджають самостійно, без допомоги держави. Від держави та органів місцевого самоврядування їм потрібна лише комунікація та пошук нових партнерів.

Третя – ФОП, в основному мікробізнеси, які надають послуги, або займаються «крафтовим» виробництвом. Такі підприємці після переїзду швидко починають працювати. На них є попит, часто – усталена клієнтська база. Допомоги держави, як правило, не потребують.

Четверта – ІТ-бізнес. З початку активних бойових дій велика кількість компаній з ІТ-сектору переїхала на Західну Україну. Допомоги держави не потребують, мають ресурси, щоб облаштуватися на новому місці [9].

В сучасних важких умовах важливим з боку Уряду є розробка та реалізація програм фінансової підтримки стимулювання та розвитку

підприємництва. Така підтримка може бути здійснена на основі реалізації програм кредитування суб'єктів господарювання.

Держава може сприяти кредитуванню підприємств двома шляхами. Першим варіантом є створення спеціальних державних установ або неприбуткових організацій для кредитування і фінансування бізнесу. При цьому вартість кредиту (який може бути і безвідсотковим) може залежати від віку, виду економічної діяльності, місця розташування підприємства тощо. Таким чином можна створювати більш сприятливі умови для новостворених фірм, підприємств певної галузі, залежно від загальнонаціональної стратегії розвитку економіки чи задля розвитку певних місцевих ресурсів тощо. Наприклад, сьогодні в Україні фінансовою підтримкою мікро-, малих та середніх підприємств успішно займається Німецько-Український фонд (НУФ), заснований Урядом спільно з НБУ та Німецьким державним банком розвитку [23].

Другим варіантом є державне сприяння розвитку кредитних відносин між бізнесом та комерційними банками. З метою реалізації цього напряму державної політики 18 березня 2022 р. рішенням Уряду внесено зміни до Державної програми «Доступні кредити 5–9 %», які полягають у такому:

1) програма розширена на середні підприємства з річним доходом до 50 млн євро (раніше було 20 млн євро) та на великі підприємства з річним доходом більше 50 млн євро незалежно від кількості працюючих робітників;

2) максимальна сума кредиту для всіх суб'єктів підприємництва збільшена з 50 до 60 млн грн з урахуванням групи пов'язаних компаній;

3) процентна ставка: 0 % річних протягом періоду воєнного стану та одного місяця після його припинення; 5 % річних після завершення вказаного вище періоду і до кінця строку кредиту;

4) цілі кредитування: інвестиційний кредит на придбання основних засобів; кредит на поповнення обігових коштів для здійснення підприємницької діяльності;

5) строк кредитування: інвестиційні кредити – 5 років; кредити на поповнення обігових коштів – 3 роки;

6) термін подачі заявки на участь у програмі – у період дії воєнного стану;

7) розмір кредитної гарантії – 50 % від суми кредиту суб'єкта мікро-, малого та середнього підприємництва (крім суб'єктів великого підприємництва) [30].

Відповідно до цілей цієї програми державні і комерційні банки мають активізувати кредитну діяльність, аби тисячі підприємців змогли відновити й модернізувати свою господарську діяльність, адаптувавши її до нових умов. Станом на початок травня за Державною програмою «Доступні кредити 5–9 %» Фонд розвитку підприємництва уклав угоди про співробітництво з 42 банками.

Відповідно до даних Міністерства фінансів України, усього з моменту старту цієї Програми суб'єкти підприємництва станом на 16.05.2022 р. отримали від уповноважених банків 40486 кредитів на загальну суму 110,1 млрд грн, в тому числі:

- 10,25 млрд. грн. підприємці отримали на інвестиційні цілі;

- 58,16 млрд. грн. – як антикризові кредити;

- 25,35 млрд. грн. були видані як рефінансування попередньо отриманих кредитів;

- 13,71 млрд. грн. – кредити для с/г виробників, передусім, на інвестиційні цілі;

- 2,61 млрд. грн. – антивоєнні кредити [25].

Висновки до розділу 1

Мікро та малі підприємства є основою суб'єктів малого підприємництва і характеризуються невеликими обсягами діяльності та незначною кількістю працівників. Критерії віднесення до цих суб'єктів господарювання передбачено чинним законодавством України.

На сьогодні в Україні немає єдиного визначення категорії «малий бізнес», що дало б можливість глибоко зрозуміти дане поняття та вірно застосовувати, в першу чергу, з точки зору законодавчо-правового регулювання. В Україні сектор суб'єктів малого підприємництва в останні роки став більш активним, що сприяло зростанню кількості малих та середніх підприємств.

Активне втручання представників державної влади в український бізнес з метою підтримки підприємців є вагомим критерієм як його подальшого розвитку, так і зростання макроекономічних показників в цілому. З огляду на таке положення сьогодні перед Урядом постає одне з першочергових завдань, яке стосується розробки та реалізації ефективної політики держави в сфері стимулювання розвитку бізнесу, зокрема створення сприятливого середовища для його підтримки та функціонування.

Проведені дослідження свідчать, що Уряд нашої країни застосовує комплекс універсальних та унікальних методів державного регулювання та стимулювання розвитку підприємництва в умовах війни.

В той же час недоліки і складнощі, з якими стикаються в процесі функціонування господарські суб'єкти, свідчать про необхідність синхронно розвивати як державну систему підтримки бізнесу, так і ініціативу підприємців, малих і середніх підприємств по об'єднанню зусиль у сфері державно-фінансової діяльності.

Наразі актуальним є питання удосконалення системи інформаційної та консультативної державної підтримки бізнесу з метою стимулювання його розвитку. Інформаційна державна підтримка суб'єктів підприємництва може здійснюватися шляхом: 1) створення та забезпечення функціонування

державних, регіональних і місцевих інформаційних систем, інформаційно-комунікаційних мереж, сприяння започаткуванню підприємницької діяльності за допомогою Інтернету; 2) надання інформації: про стан виконання державних, регіональних і місцевих програм підтримки підприємництва та рівень ефективності державної підтримки; про стан розвитку бізнесу; про об’єкти інфраструктури підтримки підприємництва; іншої інформації (економічної, правової, статистичної, виробничо-технологічної, з питань маркетингу), необхідної для забезпечення розвитку суб’єктів підприємництва.

Консультативна державна підтримка має здійснюватися шляхом: сприяння утворенню об’єктів інфраструктури підтримки підприємництва, які надають консультаційні послуги суб’єктам підприємництва, та забезпечення їх діяльності; спрощення доступу до інформації в режимі реального часу.

РОЗДІЛ 2
МЕТОДОЛОГІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

2.1. План рахунків суб'єктів малого підприємництва як обліковий інструмент

Розвиток суб'єктів малого підприємництва є невід'ємною частиною державної соціально-економічної політики. Методика ведення бухгалтерського обліку, його організація та формування показників звітності залишаються актуальними і сьогодні.

Концептуальні засади бухгалтерського обліку змінюються під впливом фундаментальних і динамічних змін в економічній системі, відповідно до важливості складових економічних ресурсів та критеріїв встановлення показників ефективності діяльності суб'єктів господарювання. Розвиток ринкових відносин в економіці України та процес глобалізації, змінюють завдання бухгалтерського обліку. Перш за все, бухгалтерський облік повинен задовольняти інформаційні потреби менеджменту та інвесторів.

Нормативним документом, спрямованим на створення спрощеної системи обліку і звітності малого підприємства, є наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження спрощеного плану рахунків» від 19.04.2001 р. № 186. Цим наказом для суб'єктів підприємницької діяльності – юридичних осіб, які згідно з чинним законодавством є суб'єкт малого підприємства і складають фінансову звітність відповідно до норм НП(С)БО 25, затверджено план рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єкта малого підприємства.

На відміну від Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 р. № 291, у спрощеному плані рахунків (І редакція) було

передбачено тільки 27 синтетичних рахунків, що зменшувало аналітичність інформації, яка формувалася у спрощеній системі обліку та звітності малого підприємства.

Використання спрощеного плану рахунків вимагало у будь-якому випадку відкриття певної кількості додаткових субрахунків для деталізації інформації, потрібної для складання Фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва, який визначався П(С)БО 25 (ІІ редакція). Його застосування не призводило до зменшення витрат часу облікових працівників малого підприємства на ведення бухгалтерського обліку і пошук інформації для складання фінансової звітності.

Внесення змін до структури і статей Фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва призвело до змін іншого елементу облікової системи малого підприємства - спрощеного плану рахунків.

Взаємозв'язок загального та спрощеного плану рахунків бухгалтерського обліку наведено у **Додатку А**.

З метою подальшого вдосконалення ведення обліку суб'єктами малого підприємництва до спрощеного плану рахунків внесено зміни. Наказом № 664 від 31.05.2011 року з плану рахунків виключили рахунки 84 «Витрати операційної діяльності», 85 «Інші витрати» [8].

Окрім того, цим Наказом План рахунків доповнено наступними рахунками:

− 48 «Цільове фінансування та цільові надходження», на якому узагальнюється інформація про надходження та залишки коштів цільового фінансування та цільових надходжень із бюджету та інших джерел, у тому числі коштів, вивільнених від оподаткування у зв'язку з наданням пільг по податку на прибуток;

− 74 «Інші доходи». На рахунку узагальнюється інформація про інші доходи від операційної та звичайної діяльності підприємства, крім доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);

− 90 «Собівартість реалізації». На рахунку узагальнюється інформація про виробничу собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) товарів та/або собівартості реалізованих товарів;

− 96 «Інші витрати». Рахунок призначений для узагальнення інформації про інші витрати операційної діяльності та інші витрати звичайної діяльності, також на рахунку обліковується сума податків, яка повинна бути сплачена за звітний період відповідно до законодавства.

Проте порівняння статей Фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва та рахунків спрощеного плану рахунків знову демонструє потребу відкриття додаткових субрахунків для складання такого звіту. Зокрема, для заповнення показників форми № 1-м треба відкрити додаткові субрахунки 371 «Розрахунки за виданими авансами» і 372 «Розрахунки з підзвітними особами» до рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами» для заповнення рядка 1155 «Інша поточна дебіторська заборгованість». Вимагає деталізації інформація про види власного капіталу підприємства для заповнення рядків 1400 «Зареєстрований (пайовий) капітал», 1410 «Додатковий капітал», 1415 «Резервний капітал», 1425 «Неоплачений капітал», що спонукає до відкриття відповідних субрахунків до рахунку 40 «Власний капітал». Показники третього розділу пасиву балансу «Поточні зобов'язання» потребують відображення окремо інформації щодо податків і зборів, які сплачує мале підприємство, а також заборгованості контрагентам та фінансовим установам. Це вимагає відкриття додаткових субрахунків до рахунків 64 «Розрахунки за податками й платежами» та 68 «Розрахунки за іншими операціями».

Заповнення рядків 2120 «Інші операційні доходи» та 2180 «Інші операційні витрати» Звіту про фінансові результати форми № 2-м потребує відкриття додаткових субрахунків до рахунків 74 «Інші доходи» та 96 «Інші витрати».

Таким чином, наявна кількість рахунків спрощеного плану рахунків не дає змоги систематизувати інформацію про діяльність малого підприємства

для заповнення показників статей Фінансового звіту суб’єкта малого підприємництва, що зумовлює відмову від його застосування серед цієї категорії підприємств.

За малими підприємствами, мікропідприємствами, неприбутковими організаціями, платниками єдиного податку групи 3 закріплено право використовувати Спрощений план рахунків [44]. Це означає й те, що вони можуть використовувати і загальний План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій [12].

Водночас є застереження про те, що підприємства застосовують спрощений План рахунків у разі складання ними звітності згідно з НП(С)БО 25. У разі вирішення підприємством подавати повний комплект фінансової звітності, вони мають застосовувати і загальний План рахунків.

В Інструкції № 291 тепер уточнено, що всі підприємства, у тому числі й неприбуткові організації, повинні вести облік з використанням рахунків класу 9 «Витрати діяльності» (і на власний розсуд можуть ще використовувати рахунки класу 8 «Витрати за елементами»). До речі, чинний Спрощений план рахунків рахунки класу 8 не передбачає, що свідчить про невідповідність вимогам НП(С)БО 25.

Аналіз та узагальнення нормативно-правових аспектів дає змогу стверджувати, що спрощена система обліку і звітності – це комплекс процедур, пов’язаний зі спрощеним підходом до використання окремих елементів методу обліку (рахунки, подвійний запис, документація, оцінка, баланс і звітність) для безперервного та взаємопов’язаного відображення об’єктів обліку малого підприємства.

Ефективне управління малим підприємством передбачає використання різноманітної інформації, яка характеризує його фінансово-господарську діяльність і дає змогу спрогнозувати тенденції розвитку в майбутньому. Створення відповідної інформаційної бази можливе при використанні належної облікової системи малого підприємства, яка включає системи фінансового та управлінського обліку.

Дослідження нормативно-правового регулювання, що визначає основні методичні, технічні (технологічні) організаційні інструменти та процедури системи фінансового обліку малого підприємства, дало змогу виокремити два її види: загальну систему обліку та звітності і спрощену систему обліку та звітності, в якій ще виділено підсистему для спрощеного обліку доходів і витрат. Це, передусім, пов'язано з використанням системи рахунків та подвійного запису, процедурами реєстрації фактів господарського життя в облікових регістрах та складанням форм фінансової звітності як окремих елементів системи фінансового обліку.

2.2. Облікові регістри суб'єктів малого підприємництва: історичний ракурс

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» підприємство самостійно обирає форму бухгалтерського обліку як певну систему регістрів обліку, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації в них з додержанням єдиних засад, встановлених цим Законом, та з урахуванням особливостей своєї діяльності і технології обробки облікових даних, затверджує правила документообороту, додаткову систему рахунків і регістрів аналітичного обліку [11].

Становлення спрощеної системи обліку і звітності припадає на початок 60-х років XX ст., і це пов'язане з ухваленням у радянські часи нормативно-правових документів, які дозволяли малим підприємствам використовувати відмінні від великих підприємств методи, інструменти та процедури у веденні обліку. Так, «Інструкцією по застосуванню єдиної журнально-ордерної форми рахівництва», затвердженою наказом Міністерства фінансів СРСР 08.03.1960 р. № 63 [12], передбачалося використання 17 журналів-ордерів та 19 відомостей для всіх, незалежно від розміру підприємств. Варіативність їх використання визначалася галузевою приналежністю підприємств (промисловість, будівництво, постачання, збут). Проте для невеликих підприємств, на яких кількість облікових працівників не перевищувала 5-7

осіб, «Інструкцією по застосуванню єдиної журнально-ордерної форми рахівництва для невеликих підприємств і господарських організацій», затвердженою наказом Міністерства фінансів СРСР 06.06.1960 р. № 176 [14], рекомендувалося застосовувати 8 журналів-ордерів і 6 відомостей. Цією ж інструкцією для невеликих підприємств було передбачено узагальнення інформації про господарські операції на рахунках «Плану рахунків бухгалтерського обліку виробничо-господарської діяльності підприємств, будівництв і господарських організацій союзного, республіканського і місцевого підпорядкування», затвердженого наказом Міністерства фінансів СРСР від 28.09.1959 р. № 259 [14], шляхом об'єднання об'єктів обліку на одному з однорідних рахунків.

Основними ознаками спрощеної системи обліку і звітності для невеликих підприємств у період функціонування в Україні командно-адміністративної системи (1960–1990 рр.) було об'єднання окремих рахунків для відображення однотипних об'єктів обліку та зменшення кількості облікових регістрів, що були стандартними для всіх підприємств, у результаті чого з'явилася скорочена форма обліку. Це було вкрай важливо при ручному способі запису господарських операцій в облікові регістри.

Другий етап розвитку спрощеної системи обліку та звітності розпочався в 90-х роках XX ст. Проголошення незалежності та зміни у суспільно-економічному житті України сприяли створенню і впровадженню власного нормативно-правового забезпечення як бухгалтерського обліку загалом, так і для малого підприємства зокрема. Трансформаційні процеси, що відбувалися в економіці країни, вимагали нового підходу до розуміння сутності бухгалтерського обліку. Надання керівникам підприємств самостійності у веденні господарської діяльності, вихід суб'єктів господарювання на міжнародні ринки збуту стали наслідками поступової відмови від соціалістичної моделі бухгалтерського обліку, яка була спрямована на задоволення інформаційних потреб органів державної статистики, вищих органів влади, міністерств, відомств. Пріоритетним стало формування нової

системи обліку, яка б задовольняла інформаційні потреби суб'єктів господарювання під час прийняття управлінських рішень.

Зважаючи на появу значної кількості малих підприємств саме на початку 90–х років та їх значення у структурній перебудові економіки України протягом 1991–1999 років, було ухвалено низку нормативно-правових актів, що визначали склад елементів спрощеної системи обліку та звітності.

Першим нормативним документом, який регламентував спрощення у веденні обліку на малому підприємстві, був Лист Міністерства фінансів України від 27.09.1991 року, на підставі якого малим підприємствам дозволялося використовувати «Рекомендації по веденню бухгалтерського обліку і застосуванню облікових регістрів на малих підприємствах», згідно з додатком до Листа МФ СРСР від 02.07.1991 р. № 40 [38]. Зауважимо, що Рекомендації № 40 були комплексним документом, який відображав основи організації обліку на малому підприємстві, склад та порядок застосування плану рахунків і спрощених форм обліку, що стало початком формування спрощеної системи обліку та звітності. Зокрема, регламентувалися форми організації обліку малого підприємства, робочий план рахунків, два варіанти спрощеної форми бухгалтерського обліку, рекомендації щодо заповнення відповідних регістрів.

Малі підприємства України вели облік згідно з Рекомендаціями № 40 до кінця 1996 року, коли було прийнято «Вказівки про склад та порядок заповнення облікових регістрів малими підприємствами», затверджені наказом МФУ від 31.12.96 р. № 112 [5].

Порівняння Вказівок № 112 з Рекомендаціями № 40 доводило тотожність документів із незначними відхиленнями у деяких формулюваннях та доповненнях. Насамперед, доповнення стосувалися надання власнику або керівнику малого підприємства права ведення обліку, визначення кількості господарських операцій, що відбувалися, як критерію використання простої чи спрощеної форми обліку.

Структура облікових регістрів не змінилася. Було запропоновано аналогічні регістри, з ідентичними назвами та номерами: від В-1 до В-9 для форми з використанням регістрів обліку майна, та «Книгу обліку господарських операцій» для простої форми, яка містила однакову кількість граф з ідентичними до Рекомендацій № 40 назвами. Решта регістрів також нічим не відрізнялися, за винятком збільшення на одну графу відомості обліку реалізації («з оплати») та на три графи відомості обліку заробітної плати. Шахова та оборотна відомості теж залишилися у списку регістрів.

Незмінною також залишилася структура робочого плану рахунків, за винятком відсутності номерів рахунків, призначених для обліку активів і джерел їх утворення. Також зауважимо некоректну назву Вказівок № 112, оскільки вони визначали не лише склад та порядок заповнення облікових регістрів, але й основи організації обліку на малому підприємстві.

Спроби поєднати спрощену систему оподаткування, обліку і звітності та спрощену форму обліку відбулися з прийняттям «Положення про спрощену форму бухгалтерського обліку суб'єктів малого підприємництва», затвердженого наказом МФУ від 30.09.1998 р. № 196, яке давало змогу суб'єктам малого підприємництва, що перейшли на сплату єдиного податку, використовувати форми обліку, визначені Вказівками № 112. Положенням № 196 було рекомендовано суб'єктам малого підприємництва, що обрали спрощену форму обліку, у разі наявності в них основних засобів, матеріальних цінностей готової продукції та товарів для аналітичного обліку використовувати відомості В-1 та В-2 спрощеної форми обліку, а також порядок відображення в обліку і звітності нарахованих сум єдиного податку. Подальші редакції Положення № 196 мали за мету пристосувати Вказівки № 112 до обліку за діючим планом рахунків. Проте цим Положенням не передбачалося пристосування старих форм до вимог нової кореспонденції рахунків.

Нормативними документами, що завершили формування спрощеної системи обліку і звітності малого підприємства, є «Методичні рекомендації по

застосуванню регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами» від 25.06.2003 р. № 422 та «Методичні рекомендації по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами» від 15.06.2011 р. № 720. Регістри, визначені Методичними рекомендаціями № 422, є проміжною ланкою, що акумулюють інформацію про господарські операції в обліку у розрізі рахунків спрощеного плану рахунків та узагальнюють інформацію відповідно до потреб складання Фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва за формами № 1-м та № 2-м, передбаченими П(С)БО 25. Методичні рекомендації № 720 визначають склад регістрів, порядок і спосіб реєстрації та узагальнення інформації в них без застосування подвійного запису для складання – Спрощеного фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва згідно з дод. 2 до П(С)БО 25.

З прийняттям Податкового кодексу України у 2011 р. виділено окрему категорію юридичних осіб – суб'єктів малого підприємництва (платників єдиного податку 4 групи за ставкою 5%, що не є платниками ПДВ, і юридичних осіб, що наведені в п. 154.6 ст. 154 ПКУ). Для даних підприємств було запропоновано більш спрощений механізм організації бухгалтерського обліку, а саме – надано право ведення спрощеного обліку доходів і витрат для складання фінансової звітності. Міністерство фінансів України наказом № 422 від 25 червня 2003 р. затвердило «Методичні рекомендації по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами». Рекомендаціями передбачено, що малі підприємства можуть використовувати просту і спрощену форми бухгалтерського обліку, але вони дещо різняться від раніше прийнятих у 1996 р.

Просту форму обліку застосовують малі підприємства з незначним документооборотом, які здійснюють діяльність з виконання не матеріаломістких робіт і послуг. Ця форма передбачає використання одного регістру – Журналу обліку господарських операцій, що є комбінованим регістром та містить усі рахунки, які мале підприємство може обирати для застосування згідно зі спрощеним планом рахунків. Ведення Журналу не має

суттєвих відмінностей порівняно з використанням Книги обліку господарських операцій.

Проста форма бухгалтерського обліку поєднує використання двох основних облікових регістрів: відомості обліку заробітної плати (типова форма 3-м) і Журналу обліку господарських операцій (форма К-1).

Спрощена форма бухгалтерського обліку застосовується малими підприємствами, якщо не виконуються умови для застосування простої форми бухгалтерського обліку (кількістю господарських операцій за місяць не більше 300) або за власним вибором суб'єкта господарювання.

Малі суб'єкти підприємницької діяльності мають право систематизувати інформацію, що міститься у прийнятих до обліку первинних документах, у регістрах бухгалтерського обліку без застосування подвійного запису, тобто бухгалтерський облік по системі одинарних записів (single бухгалтерія), що дуже схожий на ведення каси або чекової книжки.

Ведення бухгалтерії без використання подвійного запису характеризується наявністю одного запису для кожної господарської операції, заповненням однієї колонки для відображення надходжень і витрат грошових коштів. Перевагою такого обліку є значна простота його ведення, однак він має більше недоліків, ніж переваг: такий облік не має можливості відслідковувати рахунки інвентаризації, кредиторської та дебіторської заборгованості. Бухгалтерія без використання подвійного запису має можливість розрахунку чистого доходу, однак, не пристосована для розробки балансу та відстеження змін на рахунках активу і пасиву, що є вкрай необхідним для складання фінансової звітності.

Для організації бухгалтерського обліку в методичних рекомендаціях запропоновано вести облік доходів і витрат у журналах (журнал 1-мс обліку активів; журнал 2-мс обліку капіталу і зобов'язань; журнал 3-мс обліку доходів; журнал 4-мс обліку витрат) і відомостях.

Зміст журналів і відомостей відрізняється від існуючих у спрощених формах облікових регістрів, які розроблені згідно з Методичними

рекомендаціями № 422. Назви колонок журналу 1-мс і журналу 2-мс не містять основних бухгалтерських понять – дебет і кредит, однак заповнення журналів та відомостей здійснюється за загальновідомим правилом – той, хто отримує, дебетується, хто віддає (передає) – кредитується. У Журналі 1-мс з обліку активів колонки для відображення змін в господарських засобах поділені на дві частини, однак замість понять дебету і кредиту записано інші економічні терміни, дії, які відбуваються з господарськими засобами (зменшення, вибуття, надходження, списання та ін.). Заповнення граф журналу передбачається за принципом відображення змін на активних рахунках: за дебетом відображається надходження або отримання господарських засобів, а за кредитом – їх зменшення, вибуття, погашення або витрачання. Подібним чином побудований журнал 2-мс для обліку зобов'язань і капіталу, в якому зміни господарських операцій відображаються згідно з основним правилом відображення змін на пасивних рахунках (з правої сторони кожної колонки відображаються збільшення суми капіталу або суми зобов'язань, а з лівої сторони – їх зменшення або погашення). Згідно з нормами Методичних рекомендацій №720 малі підприємства повинні відображати зміни двічі у відповідних відомостях і журналах.

Таким чином, бухгалтери невеликих підприємств за спрощеною формою обліку доходів і витрат повинні відображати кожну господарську операцію не двічі (як цього вимагає метод подвійного запису), а тричі, тому що, крім змін у статтях балансу, розробники методичних рекомендацій вимагають від малих підприємств деталізувати інформацію про нарахування амортизації та витрати на ремонт основних засобів, а також про розрахунки підприємства з постачальниками, покупцями, працівниками, бюджетом та іншими контрагентами, що призводить до відображення господарських операцій у декількох облікових регістрах. Таким чином, у відображенні господарських операцій у спрощених формах журналів і відомостей присутній метод подвійного запису, який забезпечує (допомагає) при складанні фінансової звітності, зокрема, основного бухгалтерського документу – балансу.

Спрощену форму обліку могли використовувати малі підприємства як при ручному, так і при автоматизованому способі обробки облікової інформації. У порівнянні з іншими формами обліку її застосування малими підприємствами у 2003-2010 роках обумовлено такими перевагами:

1) відомості спрощеної форми обліку, регламентовані Методичними рекомендаціями № 422, забезпечували систематизацію інформації про наявність і рух ресурсів малого підприємства та джерел їх утворення;

2) регістри цієї форми є уніфікованими, що дає змогу їх використовувати малим підприємствам різних форм власності, видів та обсягів діяльності;

3) з'явилася можливість вибіркового використання облікових регістрів у залежності від особливостей діяльності підприємства;

4) на відміну від простої форми обліку, регістри спрощеної форми дозволяли групувати інформацію при проведенні однотипних господарських операцій;

5) склад відомостей цієї форми можна змінювати в залежності від зміни обсягу діяльності або статусу підприємства;

6) використання даних синтетичного обліку у регістрах відповідало потребам складання річної та квартальної фінансової звітності

У порівнянні з Вказівками № 112 перевагами Методичних рекомендацій № 422 було те, що вони:

1) були адаптовані до спрощеного плану рахунків;

2) давали змогу чіткіше систематизувати інформацію про господарські операції підприємства;

3) мали рекомендаційний характер.

Діагностика основного регістру простої форми обліку – Журналу обліку господарських операцій – дає змогу виділити такі незручності, що виникають при його використанні.

По-перше, спрощеним планом рахунків передбачено використовувати 27 рахунків, що не дозволяє розмістити 27 пар граф у присудку таблиці на одному розвороті. Це вимагає переносити таблицю по вертикалі.

По-друге, таблицю доводиться переносити і по горизонталі, бо на одному аркуші неможливо розмістити більше 20-25 рядків у підметі таблиці, тобто відобразити 20-25 господарських операцій. Таким чином, подвійне перенесення частин таблиці є незручним, що призводить до технічних труднощів у записі операцій. При їх відображенні збільшується кількість помилок, які полягають у записі сум в рядки іншого рахунку, а не того, який передбачений проведенням.

По-третє, така форма вимагає використання подвійного запису, тобто знання діючої в Україні методики відображення операцій на рахунках. Це, своєю чергою, незважаючи на незначний обсяг діяльності, не дає змогу вести облік без відповідної професійної підготовки керівнику і вимагає введення до штату підприємства посади бухгалтера.

По-четверте, у Журналі обліку господарських операцій не передбачено групування однакових видів господарських операцій, оскільки вони відображаються в хронологічному порядку їх здійснення. Це вимагає проведення вибірки потрібної інформації або ведення за потреби додаткових регістрів.

Діагностика регістрів спрощеної форми обліку, що пропонуються Методичними рекомендаціями № 422, дає підстави виокремити певні зауваження щодо їх використання. Хоча число регістрів цієї форми зменшилося до шести, фактично їх стало дванадцять, оскільки кожна відомість має по декілька розділів.

У Відомості 1-м не передбачено окремих граф чи рядків для визначення початкового і кінцевого сальдо за рахунками обліку грошових коштів та їх еквівалентів. Тут передбачено зайву графу 14 для рахунку 30 «Готівка», оскільки на підприємстві не може бути більше однієї каси.

Перший розділ Відомості 3-м призначений для узагальнення результатів за розрахунками. Оскільки заборгованість за кожним дебітором і кредитором та за всіма видами податків і платежів відображається розгорнуто, то потрібно принаймні чотири аркуші для відображення вказаної інформації. Розділ 2

Відомості 3-м не передбачає поділу утримань зі заробітної плати за кожним їх видом, що відображаються в бухгалтерському обліку на рахунку 64 «Розрахунки за податками та платежами»: податку з доходів фізичних осіб, військового збору. Форма цього регістру не дає змоги вести окремий облік таких утримань у розрізі окремих видів податків і зборів. У цьому разі відсутні дані для складання «Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків, і сум утриманого із них податку» (форма №1ДФ). У зв'язку з цим ми рекомендуємо розділити графу 13 розділу 2 Відомості 3-м на кілька граф для окремого обліку утримань податку з доходів фізичних осіб та військового збору.

Відомість 4-м ведуть щомісяця, проте немає потреби переписувати залишки основних засобів, якщо за ними протягом місяця не відбуваються зміни. Що стосується зведеного регістру – Оборотно-сальдової відомості, то її форма є спробою поєднати два відомі регістри – Шахову відомість і Оборотну відомість, від чого нова форма зведеного регістру стала надто громіздкою.

ІІІ етап (2000–2010 рр.) розвитку спрощеної системи обліку і звітності відбувався паралельно створенню національної облікової системи та характеризувався завершеністю формування її елементів (спрощеного плану рахунків, спрощеної форми обліку, Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва) відповідно до вимог нормативно-правового регулювання, основною метою якого було реформування системи бухгалтерського обліку України у відповідності до вимог МСБО і ринкової економіки.

На розвиток спрощеної системи обліку і звітності протягом ІІ та ІІІ етапів значно впливало податкове законодавство, яке передбачало спрощені режими оподаткування для суб'єктів малого підприємництва. Цю тенденцію спостерігаємо й на IV етапі розвитку спрощеної системи обліку і звітності, що розпочався з 2011 року й триває дотепер.

Прийняття ПКУ, яким окремим категоріям суб'єкта малого підприємства дозволяється вести спрощений облік доходів та витрат, сприяло утворенню спрощеної системи обліку і звітності для неплатників ПДВ.

Основними елементами такої системи є Спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва та облікові регістри, визначені Методичними рекомендаціями № 720, узагальнення інформації в яких відбувається без використання плану рахунків та подвійного запису.

Отже, малим підприємствам пропонується система регістрів яка включає 4 журнали та 5 відомостей. Структура журналів відображає основні групи показників чотирьох елементів фінансової звітності. Так, Журнал 1-мс призначений для обліку активів, Журнал 2-мс – для обліку капіталу та зобов'язань, Журнал 3-мс – для обліку доходів, а Журнал 4-мс – для обліку витрат. За потреби суб'єкти малого підприємства можуть систематизувати інформацію про господарські операції у таких відомостях: Відомість 1.1-мс обліку необоротних активів, Відомість 1.2-мс обліку нарахування амортизації, Відомість 2.1-мс обліку розрахунків з постачальниками, іншими кредиторами та бюджетом, Відомість 2.2-мс обліку розрахунків з працівниками, Відомість 4.1-мс обліку витрат на ремонт та поліпшення основних засобів.

Вибір оптимальної форми ведення бухгалтерського обліку є важливим етапом для суб'єктів малого підприємництва, при цьому необхідно враховувати особливості функціонування підприємства, а саме: вид діяльності, кількість операцій за місяць, їх складність та чисельність працівників, а також систему оподаткування.

Чинні паперові форми ведення бухгалтерського обліку суб'єктів малого підприємництва та особливості їх застосування розглянуто у [20, с. 83-84]. Обрана форма ведення обліку має сприяти багатофункціональному використанню інформації, максимальному зменшенню дублюванню облікових процесів та економії праці облікових працівників, а також задовольняти потреби усіх користувачів.

2.3. Фінансова звітність суб'єктів малого підприємництва: склад та особливості заповнення

Для спрощеної системи обліку і звітності протягом 70–90-х років XX ст. була характерною незмінність одного з її елементів, а саме: фінансової звітності. Так, лише в 1998 р. для суб'єктів малого підприємництва запроваджено «Бухгалтерський звіт малого підприємства» у складі Балансу (форма № 1-м) та Звіту про фінансові результати (форма № 2-м) для квартальної звітності, а також Звіту про фінансово-майновий стан (форма № 3-м) – для річної. Це сприяло подоланню розбіжностей між обліковими регістрами, передбаченими Вказівками № 112, та новими формами звітності. Проте основне спрощення форм «Бухгалтерського звіту малого підприємництва» полягало у скороченні їх показників шляхом об'єднання окремих статей форм звітності, передбачених для всіх, незалежно від розміру, підприємств.

У 1999 році малі підприємства подавали квартальну і річну звітність у складі Балансу (форма № 1-м) та Звіту про фінансові результати (форма № 2-м). Проте, суб'єктам малого підприємництва, які отримали свідоцтво про сплату єдиного податку, було дозволено не подавати квартальної звітності, якщо це не суперечило установчим документам підприємства.

Другий етап розвитку спрощеної системи обліку і звітності був перехідним етапом, який характеризувався застосуванням спрощених процедур до всіх елементів облікової системи малого підприємництва. Основною ознакою спрощення було застосування нових форм обліку для малих підприємств та об'єднання рахунків типового Плану рахунків і статей звітності для всіх підприємств.

Починаючи з 2000 року – початку становлення національної облікової системи в Україні, виокремлюємо наступні два етапи розвитку спрощеної системи обліку і звітності:

III етап – 2000-2010 – формування складових елементів спрощеної системи обліку та звітності відповідно до чинного законодавства;

IV етап – 2011 - дотепер – зміна методики визначення фінансових результатів суб'єкта малого підприємництва, що спричинило внесення змін до складових елементів спрощеної системи обліку та звітності, зокрема до спрощеного Плану рахунків, Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва та появу нових складових (Спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва та Методичних рекомендацій № 720).

Початком третього етапу розвитку спрощеної системи обліку і звітності стало затвердження наказом МФУ від 25.02.2000 року П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва», яким регламентувалося дві форми звітності для малих підприємств: Баланс (форма № 1-м) та Звіт про фінансові результати (форма № 2-м). Порівняння структури форми № 1-м і № 2-м, запропонованих П(С)БО 25 з відповідними формами Балансу (форма № 1) та Звіту про фінансові результати (форма № 2), які регламентувалися П(С)БО 2 «Баланс» та П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати» та використовувалися всіма підприємствами показало їх тотожність. Проте порівняння показників розділів балансу малого підприємництва свідчить про їхнє зменшення шляхом об'єднання окремих статей Балансу форми № 1.

Перша редакція форми № 2-м Звіту про фінансові результати демонструє, що вона була побудована шляхом об'єднання статей розд. I "Фінансові результати" Звіту про фінансові результати форми № 2 та вилучення таких проміжних показників як: валовий прибуток (збиток), фінансові результати від операційної діяльності, фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування, фінансові результати від звичайної діяльності. Розділ II «Елементи операційних витрат» Звіту форми № 2-м був аналогічним такому ж розділу Звіту про фінансові результати для інших підприємств. Проте, на відміну від звіту форми № 2, у ньому не було розд. III «Розрахунок показників прибутковості акцій».

У 2001 році внаслідок внесення змін до П(С)БО 25 було змінено форму Звіту про фінансові результати. Зміни стосувалися як структури звіту, так і порядку відображення у ньому доходів та витрат. Відбулося об'єднання

першого та другого розділів попередньої форми звіту та перегрупування статей, внаслідок чого у новій формі спочатку відображають доходи, а потім витрати за економічними елементами та видами діяльності (звичайною та надзвичайною). Зокрема, відбулася заміна статей «Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)» та «Інші операційні витрати» (рядки 040, 090 старої форми звіту) на статті, які відображали витрати виробництва (обігу) за елементами операційних витрат (рядки 090-130 нової форми звіту) і статтю «Збільшення (зменшення) залишків незавершеного виробництва і готової продукції».

Порівняння другої редакції форми № 2-м та форми № 2 Звіту про фінансові результати, що, відповідно, визначалися П(С)БО 25 та П(С)БО 3, демонструє суттєві відмінності у структурі цих форм. На відміну від форми № 2 звіту, що була регламентована П(С)БО 3 та складена на підставі групування доходів і витрат за видами діяльності (операційна, фінансова, інша звичайна), у формі № 2-м доходи групувалися за видами діяльності, а операційні витрати – за елементами. Для того, щоб уникнути такої невідповідності, у формі № 2-м передбачався спеціальний рядок 080 «Збільшення (зменшення) залишків незавершеного виробництва і готової продукції». Він давав змогу опосередковано врахувати вплив собівартості реалізації на фінансовий результат, щоб пов’язати по елементні витрати, які містили вартість реалізованої продукції, з постатейними доходами.

Певні труднощі виникали при заповненні рядка 130 «Інші операційні витрати». Відповідно до ст. 39 П(С)БО 25 (друга редакція) «у статті «Інші операційні витрати» відображалися: адміністративні витрати, витрати на збут; собівартість реалізованих оборотних активів (крім фінансових інвестицій); відрахування на створення резерву сумнівних боргів; списання безнадійних боргів; втрати від знецінення запасів; втрати від операційних курсових різниць; визнані економічні санкції; відрахування для забезпечення відшкодування наступних витрат, інші витрати, що пов’язані з операційною діяльністю підприємства (крім витрат, що включаються до собівартості

продукції (робіт, послуг)». Таке формування показника статті «Інші операційні витрати» відповідало структурі звіту про фінансові результати (перша редакція), що використовувався до 24 лютого 2001 року. Тому статтю «Інші операційні витрати» (рядок 090 старої форми звіту (перша редакція) часто ототожнювали зі статтею аналогічної назви нової форми звіту (друга редакція) (рядок 130), оскільки до останньої належали тільки витрати з аналогічною назвою і тому цей рядок заповнювався за даними рахунку 84 «Інші операційні витрати», що відповідно до П(С)БО 16 відображав витрати операційної діяльності, які не увійшли до складу таких елементів як: «Матеріальні витрати», «Витрати на оплату праці», «Відрахування на соціальні заходи», «Амортизація». Своєю чергою, аналогічна стаття старої форми (перша редакція) включала всі інші операційні витрати, крім тих, які формують собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) і відповідно, заповнювалася за даними рахунків 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут», 94 «Інші витрати операційної діяльності» або за сумою оборотів за всіма рахунками 8-го класу загального плану рахунків (крім рахунку 85 «Інші затрати»).

За даними облікових регістрів суб'єкти малого підприємництва мають складати та подавати до відповідних органів фінансову звітність, передбачену нормами чинного Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність» [28]. Зміна старої назви Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» пов'язана з тим, що цей стандарт оперував поняттям «суб'єкт малого підприємництва», тобто був підлаштований під «градацію» підприємств із ст. 55 Господарського кодексу України.

У НП(С)БО 25 уточнено, хто його застосовує: малі підприємства; мікропідприємства; неприбуткові організації; підприємства-платники єдиного податку групи 3 (незалежно від того, в яку категорію підприємств вони потрапляють); представництва іноземних суб'єктів господарювання.

Не поширюється НП(С)БО 25 на ті підприємства, які ведуть облік за Міжнародними стандартами фінансової звітності. Малі та середні підприємства застосовують МСФЗ не за кількісними критеріями, а відповідно до наступних характерних рис та якісних показників: не є підзвітними громадськості; оприлюднюють фінансові звіти загального призначення для зовнішніх користувачів (наприклад, власники, що не беруть участі в управлінні підприємством, існуючі та потенційні кредитори, а також кредитно-рейтингові агентства).

Раніше питання подання неприбутковими організаціями спрощених форм фінансової звітності у вітчизняному законодавстві було висвітлено неоднозначно. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» містив інформацію про те, що для неприбуткових організацій встановлюється скорочена за показниками фінансова звітність у складі балансу і звіту про фінансові результати, а в самому П(С)БО 25 вказівки не було. Тепер у НП(С)БО 25 чітко вказано, що воно застосовується і неприбутковими організаціями.

Дослідження Податкового Кодексу України та нормативно-правових актів, що регулюють ведення обліку суб’єктів малого підприємництва, дозволило розробити алгоритм вибору спрощеної системи обліку та звітності чи спрощеної системи обліку та звітності для неплатників ПДВ і відобразити послідовність застосування їх елементів (рис. 2.1).

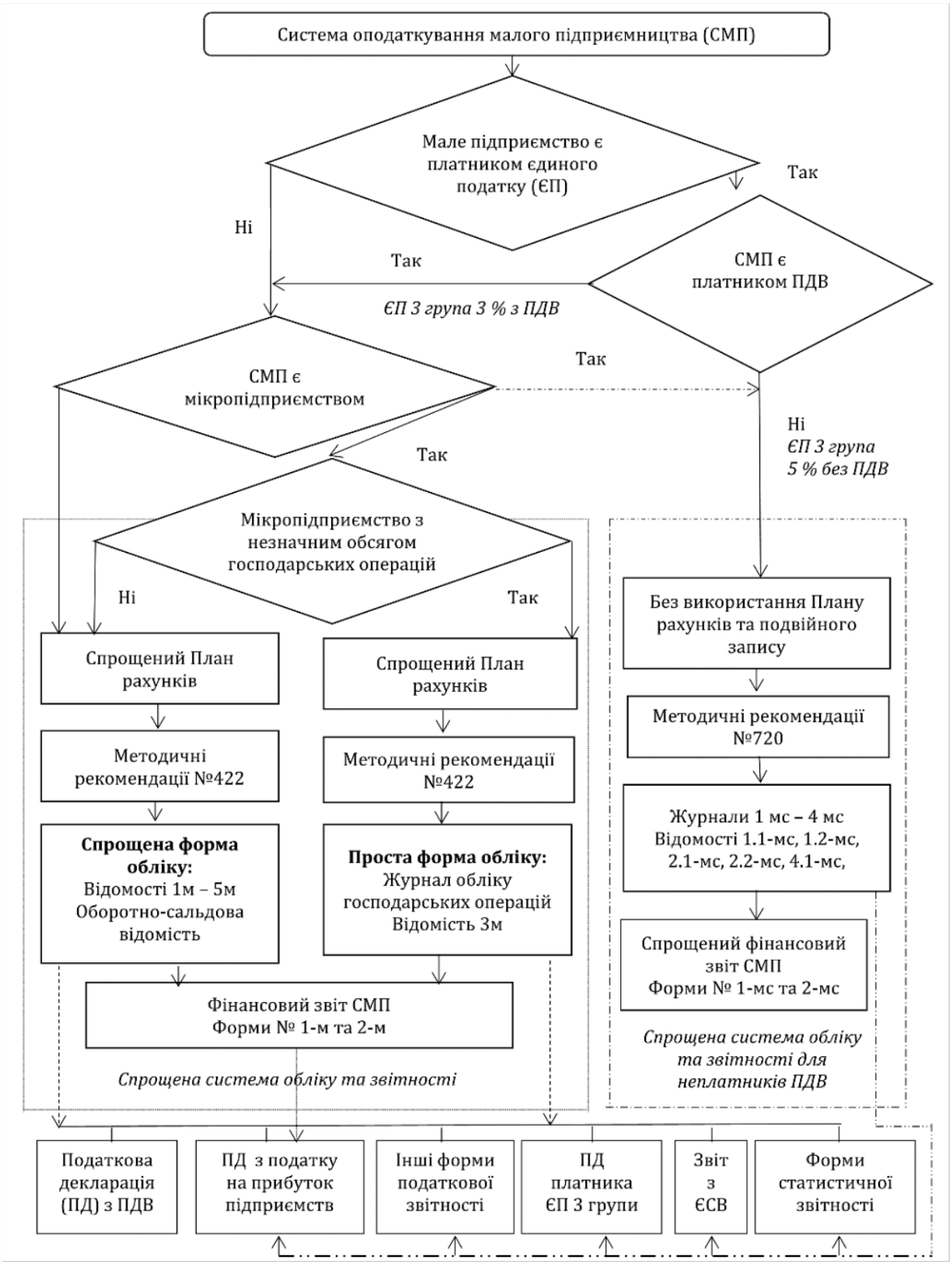

Рис. 2.1. Алгоритм вибору елементів спрощеної системи обліку та звітності суб’єктами малого підприємництва

Джерело:[47, с. 291].

Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначено коло підприємств, які подають спрощену фінансову звітність. І під вимоги Закону чинним НП(С)БО 25 змінено назву форм звітності і уточнено, які форми якими підприємствами подаються (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Комплекти форм фінансової звітності в розрізі суб'єктів малого підприємництва

Форми фінансової звітності	*Назва комплекту фінансової звітності*		*Хто складає*
	за П(С)БО 25	*за НП(С)БО 25*	
№ 1-м, № 2-м	«Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва»	«Фінансова звітність малого підприємства»	1) малі підприємства (крім підприємств-платників єдиного податнику групи 3); 2) представництва іноземних суб'єктів господарювання
№ 1-мс, № 2-мс	«Спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва»	«Фінансова звітність мікропідприємства»	1) мікропідприємства; 2) неприбуткові організації; 3) підприємства-платники єдиного податку групи 3

Отже, для мікропідприємств і малих підприємств, які визнані такими відповідно до внесених змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», які ведуть спрощений бухгалтерський облік доходів та витрат відповідно до податкового законодавства, встановлюється скорочена за показниками фінансова звітність у складі балансу і звіту про фінансові результати, форма і порядок складання яких визначені НП(С)БО 25.

Врегульовано також питання для підприємств групи 3, що перебувають на спрощеній системі оподаткування і працюють без ПДВ, яким дозволялося здійснювати записи в регістрах бухгалтерського обліку без застосування подвійного запису. Тепер бухгалтерський облік такими підприємствами ведеться за П(С)БО.

Також закріплено в НП(С)БО 25 вимогу щодо відображення доходів і витрат за вимогами НП(С)БО 15 «Доходи» і НП(С)БО 16 «Витрати», а не правилами податкового законодавства.

В НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» прописано, що суб'єкти господарювання, які мають право застосовувати НП(С)БО 25, самостійно вирішують, чи користуватися їм формами звітності з НП(С)БО 25 або ж подавати повний комплект звітності. Але відмітимо, що і Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» і Порядок № 419 [33] говорять про подання суб'єктами малого підприємництва тільки скороченої фінансової звітності.

Строки подачі фінансової звітності суб'єктами малого підприємництва наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Строки подачі фінансової звітності суб'єктами малого підприємництва

Категорія юридичних осіб	*Річна звітність*		*Куди подається*
	склад	*строк подачі*	
Малі підприємства і представництва нерезидентів – платники податку на прибуток	форми № 1-м, № 2-м	Одночасно з декларацією з податку на прибуток (п. 46.2 ПКУ) не пізніше 1 березня 2021 року	Державна фіскальна служба
		Не пізніше 28 лютого 2021 року (п. 5 Порядку № 419)	Органам Держстату
Суб'єкти мікро-підприємництва – платники податку на прибуток	форми № 1-мс, № 2-мс	Одночасно з декларацією з податку на прибуток (п. 46.2 ПКУ) не пізніше 1 березня 2021 року	Державна фіскальна служба
		Не пізніше 28 лютого 2021 року (п. 5 Порядку № 419)	Органам Держстату
Юридичні особи – платники єдиного податку	форми № 1 -м, № 2-м, № 1-мс, № 2-мс	Не пізніше 28 лютого 2021 року (п. 5 Порядку № 419)	Органам Держстату

Порівняння вимог національних та міжнародних стандартів та форм фінансової звітності для малих підприємств України та ЄС наведено у **Додатку Б**.

Висновки до розділу 2

Аналіз історичних подій та змін у нормативно-правовому забезпеченні функціонування спрощеної системи обліку та звітності малого підприємства дав змогу виокремити чотири етапи її становлення.

На першому етапі основними ознаками спрощеної системи обліку і звітності було об'єднання окремих рахунків для відображення однотипних об'єктів обліку та зменшення кількості облікових регістрів, що були стандартними для всіх підприємств. У результаті з'явилася скорочена форма обліку.

Характерними ознаками другого етапу є: тривале використання плану рахунків, облікових регістрів та форм звітності, розроблених у період командно-адміністративної системи управління; створення регістрів простої та спрощеної форм обліку, спроби поєднання спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності та спрощеної системи обліку та звітності малого підприємства.

До основних ознак третього етапу відносимо формування цілісної спрощеної системи обліку та звітності малого підприємства у зв'язку зі затвердженням Методичних рекомендацій № 422, якими передбачено регістри простої та спрощеної форм обліку, що на основі спрощеного Плану рахунків давали змогу заповнити показники Фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва.

На сучасному етапі розвитку спрощеної системи обліку і звітності спостерігаємо порушення її цілісності, оскільки облікові регістри не дають змоги систематизувати інформацію у розрізі, потрібному для заповнення форм фінансової звітності.

Саме тому рекомендуємо суб'єктам малого підприємництва розробляти внутрішній нормативний документ, в якому слід розкривати Робочий план рахунків бухгалтерського обліку, порядок документообігу, спосіб обробки облікової інформації (відповідну форму ведення бухгалтерського обліку) для формування показників фінансової та іншої звітності.

Формування облікової політики – достатньо складний процес. Суб’єкт малого підприємництва має обирати і застосовувати з існуючих способів і варіантів ведення бухгалтерського обліку ті, які найкраще полегшують обліковий процес і сприяють формуванню повної та достовірної інформації про фінансовий стан підприємства.

РОЗДІЛ 3
ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

3.1. Загальні положення щодо оподаткування діяльності суб'єктів малого підприємництва

Основним документом, що регулює відносини, пов'язані із встановленням, зміною та скасуванням податків і зборів в Україні, визначає вичерпний перелік податків і зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків і зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів і повноваження їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю та інших адміністративних функцій, а також відповідальність за порушення податкового законодавства є Податковий кодекс України [28].

Вивченню теоретико-методологічних засад оподаткування та державного регулювання малого підприємництва в Україні присвятили численні наукові праці вітчизняні учені, такі як Ф. Бутинець, О. Василик, В. Вишневський, А. Гальчинський, Т. Гоголь, Ю. Ємченко, Ю. Іванов, А. Касич, Г. Кіндрацька, А. Крисоватий, М. Крупка, М. Кучерявенко, І. Лунін, О. Лобанов, І. Лютий, М. Слатвинська, А. Соколовський, С. Юрій, Н. Черевик тощо.

Проблемам податкового навантаження присвячені праці зарубіжних науковців: К. Вікселя, А. Лаффера, П. Самуельсона, А. Сміта, а також українських вчених: В. Андрущенка, А. Бойка, В. Валігури, О. Десятнюк, Т. Єфименко.

Різноманітність видів суб'єктів малого бізнесу (фізичні та юридичні особи, різні види діяльності, різні види господарюючих суб'єктів тощо) вимагають впровадження індивідуальних підходів до державної підтримки для кожного з них і відповідного переліку податкових інструментів.

На думку, доц. І.Л. Грабчук, основним критерієм, який слід враховувати при організації податкового планування на підприємстві, є рівень податкового тиску (навантаження). Розрахунок даного показника виступає критерієм для визначення інтенсивності заходів з податкового планування [1, с. 31].

Основні підходи до визначення спрощених систем оподаткування, обліку та звітності відповідно до міжнародної практики представлено у **Додатку Г**.

Загальна система оподаткування (ЗСО) для малих підприємств в Україні має низку специфічних особливостей:

– відкритість для всіх видів діяльності. Підприємці, що використовують ЗСО, можуть займатися будь-яким видом діяльності, що не заборонений законодавством. Вони також можуть мати необмежену суму доходу та кількість найманих працівників;

– відсутність податкових пільг. На відміну від деяких інших систем оподаткування, підприємці на ЗСО не мають права на пільги або повне чи часткове звільнення від сплати певних податків і зборів;

– загальне оподаткування. ЗСО включає сплату всіх видів податків і зборів, відповідно до податкового законодавства України;

– залежність від доходів і витрат. Головна перевага ЗСО полягає в тому, що сума податків, що сплачуються, в основному залежить від обсягу отриманих доходів та здійснених витрат. Це означає, що якщо підприємець не отримав доходів за звітний період, він не сплачує відповідні податки;

– немає обмежень. Відрізняється від єдиного податку, в ЗСО немає обмежень щодо обсягів реалізації, виду діяльності, кількості найманих працівників;

– складність. Основний недолік ЗСО полягає в її складності. Підприємці повинні вести облік і документально підтверджувати свої доходи і витрати;

– підходить для нерегулярної діяльності. ЗСО може бути вигідною для підприємців, що здійснюють свою діяльність не регулярно, а також при невисокій рентабельності продажів, оскільки об'єктом оподаткування є чистий прибуток (загальний дохід мінус витрати) [18].

Спрощена система оподаткування (ССО) була створена з метою стимулювання підприємницьких ініціатив, зокрема за допомогою полегшення обліку та звітності, що сприяло вступу на ринок нових учасників, зокрема фізичних осіб-підприємців (ФОП). З моменту її введення, ССО зазнала ряд змін, що торкнулись таких аспектів, як: розмір єдиного податку (ЄП), методика його обчислення, список податків, що замінюються ЄП, а також критерії, які визначають можливість для підприємств та ФОП застосовувати ССО.

Вибір спрощеного податкового режиму цілком залежить від волевиявлення самого підприємця за умови відповідності певним критеріям. Останні встановлюються щодо кожної конкретної групи платників єдиного податку (усі суб'єкти господарювання, які застосовують спрощену систему оподаткування, поділяються на 4 групи платників єдиного податку), водночас для підприємців 1–3 групи ці критерії відмінні від критеріїв, що встановлюються для платників 4 групи.

Згідно з Податковим кодексом України (далі – ПКУ) граничний обсяг доходу для платників єдиного податку першої – третьої груп розраховується з урахуванням мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року.

Отже, у 2023 році розмір доходу для фізичних осіб – платників єдиного податку не повинен перевищувати такі суми для:

першої групи платників єдиного податку – 1 118 900 грн;

другої групи платників єдиного податку – 5 587 800 грн;

третьої групи платників єдиного податку – 7 818 900 гривень.

Згідно з п. 293.1 ПКУ ставки єдиного податку для платників першої групи встановлюються у відсотках (фіксовані ставки) до розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня податкового (звітного) року (далі – прожитковий мінімум), другої групи – у відсотках (фіксовані ставки) до розміру мінімальної заробітної плати,

встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року (далі – мінімальна заробітна плата).

Фіксовані ставки єдиного податку встановлюються сільськими, селищними, міськими радами або радами об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, для фізичних осіб – підприємців (далі – ФОП), які здійснюють господарську діяльність, залежно від виду господарської діяльності, з розрахунку на календарний місяць:

для першої групи платників єдиного податку – не більше 10 відсотків розміру прожиткового мінімуму;

для другої групи платників єдиного податку – не більше 20 відсотків розміру мінімальної заробітної плати.

Отже, максимальний місячний розмір єдиного податку у 2023 році для ФОП – платників єдиного податку першої групи становить 268,40 грн, для платників єдиного податку другої групи – 1340,0 гривень.

Відповідно до пп. 293.3 ПКУ відсоткова ставка єдиного податку для платників третьої групи встановлюється у розмірі:

3 відсотки доходу – у разі сплати податку на додану вартість згідно з ПКУ;

5 відсотків доходу – у разі включення податку на додану вартість до складу єдиного податку.

При цьому слід враховувати, що згідно з п. 293.4 ПКУ ставка єдиного податку встановлюється для платників єдиного податку першої – третьої групи (ФОП) у розмірі 15 відсотків:

– до суми перевищення обсягу доходу, визначеного у пп. 1, 2 і 3 п. 291.4 ПКУ;

– до доходу, отриманого від провадження діяльності, не зазначеної у реєстрі платників єдиного податку, віднесеного до першої або другої групи;

– до доходу, отриманого при застосуванні іншого способу розрахунків, ніж зазначений у главі 1 розділу XIV ПКУ;

– до доходу, отриманого від здійснення видів діяльності, які не дають права застосовувати спрощену систему оподаткування;

– до доходу, отриманого платниками першої або другої групи від провадження діяльності, яка не передбачена у п. 1 або 2 п. 291.4 ПКУ відповідно».

Платники єдиного пдатку першої і другої груп сплачують податок щомісячно до 20-го числа. Для третьої групи платників єдиного податку встановили квартальний звітний період. Тому вони сплачують податок протягом 10 календарних днів, що настають за граничним строком подання декларації. Тобто після того, як задекларують дохід.

9 листопада 2023 року у ВРУ зареєстровано проєкт Закону №10234 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо розвитку малого бізнесу та заходів з детінізації обігу товарів і послуг».

Метою законопроєкту є здійснення індексації граничного обсягу доходу для фізичних осіб - підприємців - платників єдиного податку другої та третьої групи.

Як зазначено у пояснювальній записці, теперішні граничні обсяги не відповідають встановленому нині розміру мінімальної заробітної плати та не враховують зростання індексу споживчих цін, який відбувся з моменту визначення даних показників у ПКУ та у зв’язку з війною.

З огляду на це законопроєктом пропонується внести зміни до ПКУ, що передбачають:

1) збільшення граничних обсягів доходу для другої та третьої груп суб'єктів господарювання, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності;

2) диференціювання граничних обсягів доходу для третьої групи суб'єктів господарювання, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, залежно від використання праці найманих осіб та кількості осіб, які одночасно перебувають з ними у трудових відносинах, кожного місяця звітного періоду.

Пропонується встановити такі граничні обсяги доходів для:

- другої групи ФОП, які здійснюють господарську діяльність з надання послуг, у тому числі побутових, платникам єдиного податку та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства, - 1200 розмірів мінімальної зарплати (далі - МЗП), встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року (нині 834 МЗП);

- третьої групи ФОП, які:

не використовують працю найманих осіб - 1200 розмірів МЗП, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року;

використовують працю найманих осіб і кількість осіб, які одночасно перебувають з ними у трудових відносинах кожного місяця звітного періоду, не перевищує 10 осіб - 3000 розмірів МЗП, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року;

використовують працю найманих осіб і кількість осіб, які одночасно перебувають з ними у трудових відносинах кожного місяця звітного періоду, перевищує 10 осіб - 6000 розмірів МЗП, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року.

У разі прийняття цей Закон набере чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

Хоча спрощена система оподаткування в Україні має свої переваги, вона також має деякі недоліки, які можуть створювати проблеми під час кризових ситуацій. Деякі з цих недоліків включають:

– обмежене право на застосування. Система має обмеження на види діяльності, як можуть бути оподатковані за спрощеною системою, а також обмеження на розмір доходу та кількість працівників. Це може обмежити кількість платників податків, які можуть скористатися спрощеною системою під час кризових періодів, таких як воєнний стан;

– нечіткий поріг доходу. Існує невизначеність щодо того, яким чином буде розраховуватися поріг доходу для фізичних осіб-підприємців, які належать до 3 групи платників єдиного податку після закінчення воєнного

стану. Ця неясність може створити заплутаність для платників податків і ускладнити планування їх фінансів та податкових зобов'язань;

– відсутність автоматичного переходу. Не передбачено автоматичного переходу фізичних осіб-підприємців з 3 групи платників єдиного податку на особливий режим оподаткування. Це означає, що фізичні особи-підприємці, які вже є платниками єдиного податку 3 групи, повинні подати заяву про зміну ставки і мати можливість сплачувати єдиний податок за ставкою 2%. Цей процес може забрати багато часу і призвести до затримок у виконанні податкових зобов'язань [38].

3.2. Податкова політика суб’єктів малого підприємництва під час воєнного стану

Забезпечення правових засад для регламентації здійснення підприємницької діяльності є ключовими напрямками розвитку підприємництва та економіки держави. Стабільність податкової системи забезпечується незмінною законодавчою базою, чіткими механізмами справляння податків.

Проте російське вторгнення в Україну в лютому 2022 року та подальша війна принесли труднощі не лише українському бізнесу, а й світовій економіці. З початком війни Україна опинилася в надскладній ситуації: податкові надходження скоротилися і водночас виникла потреба в рази збільшити фінансування оборони. З першого дня військового вторгнення Росії на терени нашої держави відповідні органи державної влади запровадили ряд податкових реформ, які вплинули на малий бізнес. Одна з найважливіших реформ – це зменшення податкових ставок на деякі види діяльності, зокрема на виробництво та продаж продуктів харчування, медичні послуги, транспортні послуги тощо. Це дозволило зменшити фінансове навантаження на малі підприємства та збільшити їхню конкурентоспроможність на ринку. З іншого боку, були введені додаткові податки на окремі види діяльності, зокрема на розміщення реклами, використання природних ресурсів.

Розглянемо основні методи підтримки суб'єктів малого підприємництва (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Методи підтримки та розвитку суб'єктів малого підприємництва при існуючих загрозах воєнного стану в Україні

Загроза	*Методи підтримки і розвитку МСП*	*Результат*
Окупація територій, активні бойові дії в регіоні	Державна програма повної або часткової релокації для бізнесу	Підприємства мають можливість продовжити роботу, переїхавши до безпечних регіонів. Держава, за допомогою АТ «Укрзалізниця», АТ «Укрпошта», пом'якшує негативні наслідки екстреного переїзду.
Відсутність доступу до фінансування	Міжнародні та державні програми фінансування, інвестування та допомоги	Залишившись без джерела фінансування, підприємство може знайти нові інвестиції, для продовження роботи. Крім того, нові підприємства мають можливість отримати інвестиції на пільгових умовах, якщо вони здійснюють діяльність у обраних сферах.
Порушення ланцюгів постачання	Зміни у митному законодавстві, вибіркове зменшення та скасування митних податків. Спрощення документальних перевірок	Бізнес швидко замістив колишніх постачальників за рахунок закордонних джерел. За рахунок імпорту, збільшився асортимент продукції, були врегульовані дефіцитні явища на ринку, були заміщенні товари та сировина, що імпортувалися з РБ та РФ.
Фізична небезпека підприємства та його працівників	Перехід на дистанційні методи роботи, електронний документообіг	Малий та середній бізнес пристосовується до нових умов та обставин, зберігаючи продуктивність навіть у воєнний час.
Конкуренція з боку великих підприємств	Полегшення податкового навантаження для МСП	. На час воєнного стану фізичних осіб підприємців звільнили від певних податків, а також спростили облік та документообіг. Це зробило ведення малого та середнього бізнесу простішим.

Джерело: [21]

Вітчизняні суб'єкти господарської діяльності – платники податків в умовах сьогодення здійснюють діяльність в ризикогенному середовищі в умовах невизначеності.

Ситуація з надходженнями до державного та місцевих бюджетів залишатиметься непрогнозованою доки триватиме війна, оскільки активи підприємств атакують/руйнують, і у компаній знижується ліквідність [18].

Під час воєнного стану державна податкова політика суб'єктів малого бізнесу потребує перегляду. Загострення ситуації, спричиненої військовими діями, актуалізує питання зниження податкових ризиків та мінімізацію податкових платежів на законних підставах.

Недосконаліть податкової системи, високі ставки оподаткування та непрогнозованість політики стягування податків і до війни були одними з ключових перепон для розвитку бізнесу в Україні. В умовах війни, коли більшість компаній значно скоротили масштаби діяльності та мали проблеми з оборотним капіталом, держава спробувала стимулювати ділову активність, у тому числі через податки [8].

Через війну в режим часткової роботи або взагалі до припинення функціонування вдалося до 85% бізнесу в Україні, серед яких 1% припинили діяльність та не планують відновлення, а 35% призупинили діяльність, чекаючи кращих часів. Про це свідчать результати опитування дослідницької компанії Gradus Research на замовлення Київської школи економіки [45].

За даними проведеного Міністерством цифрової трансформації опитування, з початку війни досі 47 відсотків підприємств зупинені або майже зупинені, а загальні прямі втрати малого та середнього бізнесу з 24 лютого оцінюються в 85 млрд доларів [41].

Лабунським О.О. [9] розглянуто умови і порядок переходу на спрощену систему оподаткування, обліку та звітності фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності та піддано критиці невідповідність кількісних критеріїв, встановлених Податковим кодексом України щодо переходу на сплату єдиного податку для фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності та критеріїв, що визначають суб'єктів малого підприємництва у нормах господарського законодавства.

Не варто недооцінювати причини, які обумовлюють необхідність проведення податкового планування, можливість застосування альтернатив (податкові режими при різноманітних ситуаціях, різні методи формування бази, різні пільги); встановлення лише загальних норм за окремими питаннями, що вимагає розробки власної методики; нестабільність податкового законодавства [1, с. 32]. Проте до цього переліку додалася ще одна вагома причина, пов’язана з повномасштабним вторгненням Російської Федерації на територію України.

Податкове навантаження під час воєнного стану можна визначити, порівнявши розмір податків та зборів, що стягуються з населення та бізнесу, з розміром доходів державного бюджету, які виділяються на фінансування військових операцій та інших потреб, пов'язаних з воєнним станом. Також, можна визначити податкове навантаження, порівнявши розмір податків та зборів, які стягуються в умовах воєнного стану, з розміром податків та зборів, які стягувалися до введення воєнного стану.

Вдало сформована податкова політика на підприємстві дає можливість зменшити рівень податкового навантаження. Надмірне податкове навантаження є негативним фактором податкової політики, яка не дає нормально функціонувати підприємствам, стримує ділову активність суб'єктів господарювання.

Цілком погоджуємося з Мельник Т., що основними та найбільш пріоритетними інструментами розвитку економіки в умовах воєнного стану є розробка заходів щодо стабілізації бізнес-клімату та реформування системи державного регулювання підприємницької діяльності [23, с. 9]. Тому спробуємо відстежити податкові реформи, які були прийняті під час воєнного стану в Україні, і визначити їх вплив на податкову політику суб’єктів малого бізнесу.

15 березня 2022 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [35] з метою підтримки військових і

право-охоронних підрозділів у відбитті збройного нападу Російської Федерації, відповідно до якого встановлено низку особливостей адміністрування податків і зборів, зокрема і щодо платників спрощеної системи оподаткування. Звернемо увагу на ключові положення в цьому аспекті.

На самому початку війни скасовано податок на додану вартість та мито на усі імпортні товари, а також скасовано акциз та знижено ставку ПДВ для пального (бензин, дизель та скраплений газ тощо) з 20 % до 7 %.

З 1 березня 2022 року надано право за власним рішенням не сплачувати єдиний внесок за найманих працівників, призваних під час мобілізації на військову службу до Збройних Сил України чи інших збройних формувань.

Крім того дозволено фізичним особам-підприємцям І-ої та ІІ-ої груп не платити єдиний податок, а усім малим підприємцям – не платити єдиний соціальний внесок, а великим підприємствам сплачувати єдиний податок у вигляді 2 % від обороту. Таким чином, спрощена система оподаткування зі сплатою єдиного податку за ставкою у 2 % від обороту замінила податок на прибуток (18 %) та ПДВ (20 %).

За даними Державної податкової служби, до листопада 2022 року на 2%-й податок з обороту перейшли лише близько 51 тис. компаній, з яких переважна більшість – це ФОП.

Проте не всі суб’єкти малого бізнесу скористалися можливістю перейти на 2-% ставку єдиного податку, оскільки в такому разі вони втратили б податковий кредит з податку на додану вартість. До того ж знижена ставка єдиного податку є тимчасовою.

Для полегшення та стимулювання діяльності суб’єктів бізнесу на період з 7 березня 2022 року та на весь час воєнного стану скасовано будь-які санкції за порушення вимог Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» у сфері застосування реєстраторів розрахункових операцій / програмних реєстраторів розрахункових операцій (РРО/ПРРО).

Пільги в частині оподаткування стосуються й наступних моментів:

– мораторію на проведення документальних перевірок;

– відсутності відповідальності за неправильне нарахування, обчислення чи сплату єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;

– відсутності штрафів за порушення порядку використання касових апаратів;

– незастосування штрафних санкцій за порушення податкового законодавства.

Війна стала каталізатором обговорення податкових новацій в Україні. У серпні 2022 року представлено проєкт програми «10-10-10», яка передбачає зниження до 10 % ключових ставок податків – ПДВ (зараз – 20 %), на доходи фізичних осіб (18 %) та на прибуток підприємств (18 %). Також реформа передбачає скасування ЄСВ та податкових пільг та встановлення військового збору на рівні 3 % (замість 1,5 %). Проте ці зміни не були впроваджені.

Особливості змін в частині оподаткування та звітування суб'єктів малого підприємництва в умовах воєнного стану наведені у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Ключові зміни в частині оподаткування та звітування суб'єктів малого підприємництва в умовах воєнного стану [41]

Зміна	*Суть*
Подання звіту з єдиного податку	Декларація платника єдиного податку не заповнюється за період, у якому єдиний податок не сплачувався
Подання звіту з єдиного внеску	Звіт не подається протягом періоду, в якому внесок не сплачувався
Нарахування єдиного внеску на працівників, що мобілізовані	Розрахунок здійснювався на підставі нарахованого доходу в межах максимальної величини, на яку нараховується єдиний внесок
Порядок сплати єдиного податку	Сплата єдиного податку (ЄП) здійснюється протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку подання податкової декларації
ПДВ	Звільнення з оплати ПДВ фізичних осіб, що знаходяться на третій групі оподаткування
Протермінування сплати податків чи подачі звітності	Платники податків, які спроможні своєчасно виконувати свої податкові обов'язки звільняються від відповідальності за несвоєчасне виконання таких обов'язків

У зв’язку зі змінами в сфері оподаткування бізнесу в умовах воєнного стану, нагальним є питання надання роз’яснень та проведення консультацій щодо вирішення питань, які виникають у платників податків. У таких умовах ДПС має надавати консультативну підтримку оперативно, без затримок реагувати на звернення та забезпечувати якісний «податковий сервіс».

В умовах сьогодення необхідно здійснювати пошук механізмів для подолання кризових явищ в Україні і відновлення економіки. Одним з механізмів для подолання кризових явищ в Україні може бути застосовано вдосконалення податкового адміністрування.

Основні напрями вдосконалення податкового адміністрування в Україні представлені на рис. 3.1.

Лібералізація оподаткування в період війни, на нашу думку, є вимушеним антикризовим заходом. Вважаємо, що зниження не лише ставок, а й витрат на адміністрування податків в умовах воєнного часу може бути цілком виправданим.

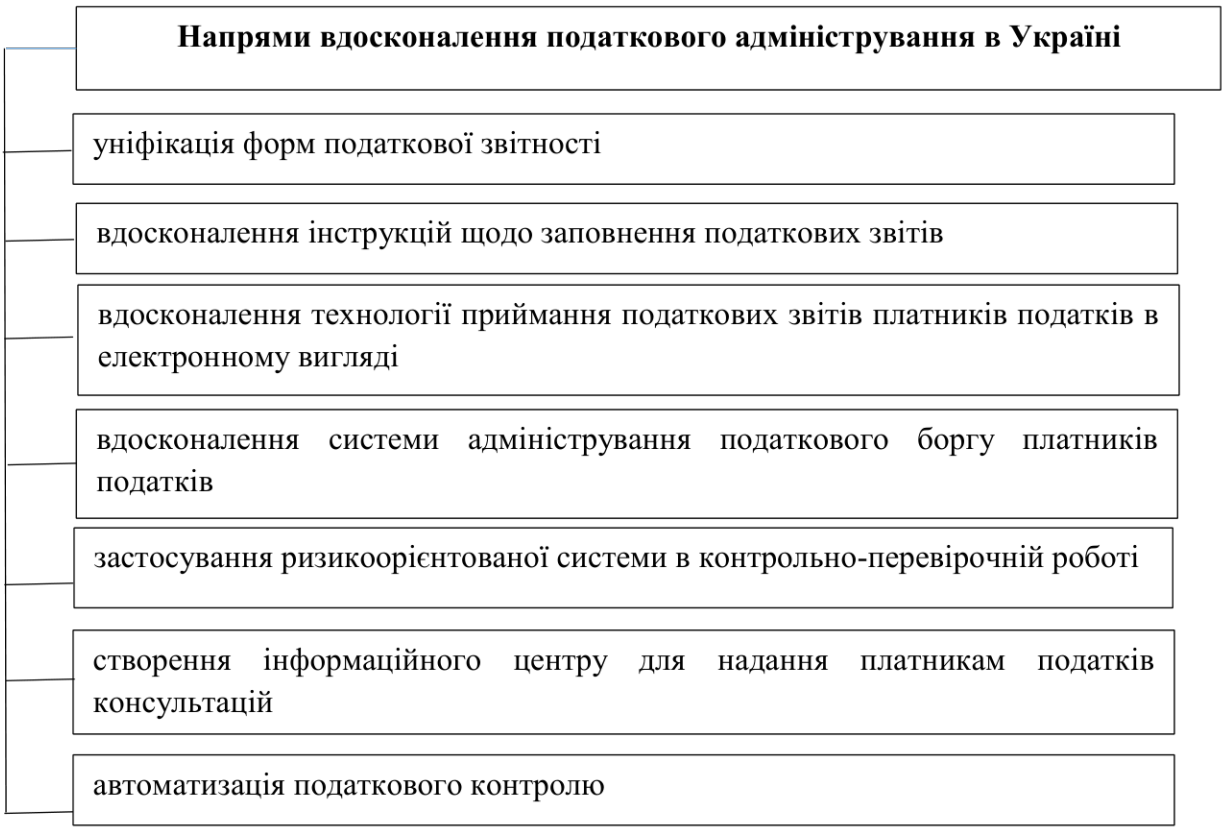

Рис. 3.1. Напрями вдосконалення податкового адміністрування в Україні

Джерело: сформовано на підставі [23]

Таким чином, ефективність функціонування податкової системи обумовлюється ефективним податковим контролем: при високій результативності податкового контролю можна покладатися на те, що платники податків будуть сплачувати податки і збори своєчасно та в повному обсязі.

Висновки до розділу 3

Отже, спрощена система оподаткування постійно зазнає змін у відповідь на потреби економіки та суспільства. Протягом останніх двох років спрощена системи оподаткування була зміненою відповідно до військових умов, що змінили порядок нарахування єдиного податку, внеску та переходів на різні системи оподаткування. Відповідно, змінилися і правила обліку, що вимагають підготовки документації, розрахунків та звітності.

Сьогодні спрощена системи оподаткування надає можливість замінити низку податків єдиним податком, що спрощує облік та знижує податкове навантаження, однак попри це малий бізнес має додаткові бюджетні навантаження, що створює непрозорі умови для створення та функціонування суб'єктів малого підприємництва. Окрім того, ряд обмежень у вигляді встановлених граничних показників доходів та кількості працівників, а також обмеження на деякі види діяльності, роблять систему не такою універсальною, як би могло здатися на перший погляд.

Державні органи влади вживають низку заходів щодо оподаткування суб'єктів малого підприємництва для мінімізації негативних наслідків, спричинених війною та оголошеним воєнним станом, який можна назвати періодом зростаючих ризиків для бізнесу.

Під час воєнного стану в Україні можуть бути введені додаткові податки та збори, які допоможуть забезпечити фінансування потреб військових операцій та допомогти відновити економіку після війни. Крім того, можуть бути здійснені заходи з підвищення ефективності збору податків та боротьби

з корупцією в податковій сфері. Також можуть бути введені податкові пільги та знижки для підприємств, які займаються виробництвом товарів та послуг, які є необхідними для воєнних потреб.

Після війни навряд чи можна думати про радикальне зниження податків, адже потреби державного бюджету будуть значними. Планується програма відбудови, яка передбачатиме залучення великої кількості приватних інвестицій та приватних коштів. Для цього має бути створене відповідне податкове середовище.

Прогнози щодо податкової політики в Україні після закінчення воєнного стану залежать від багатьох факторів, таких як економічна ситуація в країні, політична стабільність, зовнішньополітичні відносини та інші. Однак, можна очікувати, що держава продовжить реформування податкової системи, зокрема, спрощення процедур та зменшення податкового тягаря для бізнесу, зокрема малого та середнього. Також можливо, що будуть введені нові податки, які сприятимуть розвитку економіки та покращенню соціально-економічної ситуації в країні.

РОЗДІЛ 4
РОЗРОБКА КУРСУ «БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ТА ЗВІТНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА»

4.1. Курс «Бухгалтерський облік та звітність суб'єктів малого підприємництва»: мета, завдання та структура

На сьогодні одним з найважливіших суб'єктів господарювання є суб'єкти малого підприємництва. Особливості організаційно-правової структури суб'єктів малого підприємництва, невелика кількість господарських операцій, мала чисельність робітників та відносно незначні обсяги діяльності обумовлюють специфіку організації та ведення обліку на таких підприємствах. В першу чергу це стосується форми бухгалтерського обліку як системи регістрів обліку, порядку та способу реєстрації в них облікової інформації, а також формування фінансової звітності.

Структура курсу відповідає програмі вибіркової навчальної дисципліни підготовки бакалаврів галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 071 «Облік і оподаткування».

Ця дисципліна поглиблює і розширює знання з обліку, набуті при опануванні таких дисциплін як «Бухгалтерський облік», «Організація обліку», «Менеджмент», «Статистика».

Об'єктом навчальної дисципліни є облікова система, яка базується на даних бухгалтерського обліку малого підприємництва та правилах податкового законодавства і забезпечує інформаційні потреби користувачів про нарахування та сплату податків та зборів (обов'язкових платежів).

Предметом є методологія податкового обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва.

Завданням навчальної дисципліни є: вивчення організаційних основ ведення бухгалтерського та податкового обліку суб'єктів малого

підприємництва, які працюють за загальною або спрощеною системами обліку й оподаткування.

Мета навчальної дисципліни – підготовка студентів за спеціальністю «Облік і оподаткування» до ефективного використання знань з обліку основних законодавчих актів, що регулюють діяльність суб'єктів малого підприємництва, а також особливостей обліку шляхом комплексного вивчення порядку застосування спрощеної системи обліку, оподаткування та звітності.

У результаті вивчення курсу студент повинен:

- знати: визначення понять «малий бізнес», «суб'єкти малого підприємництва»; стан розвитку малого бізнесу в Україні; принципи ведення обліку суб'єктами малого підприємництва; форми ведення обліку суб'єктів малого підприємництва; документацію, що підтверджує право суб'єкта підприємницької діяльності здійснювати зовнішньоекономічні операції; організацію обліку для суб'єктів підприємницької діяльності – фізичних осіб; оподаткування та звітність суб'єктів підприємницької діяльності, що є фізичними особами; організацію обліку для суб'єктів підприємницької діяльності, що є юридичними особами; фінансову звітність суб'єктів малого підприємництва у відповідності із національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

- уміти: чітко формулювати мету й завдання обліку суб'єктів малого підприємництва; складати первинну документацію; відображати в обліку операції з основними засобами, оборотними активами, коштами і розрахунками, капіталом і зобов'язаннями; визначати послідовність складання наказу про облікову політику суб'єктами малого підприємництва; організовувати облік витрат суб'єктами малого підприємництва; складати та аналізувати фінансову звітність суб'єктів малого підприємництва.

Результатом вивчення дисципліни є набуття студентами таких загальних та фахових компетентностей:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК01. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК04.Здатність працювати автономно.

ЗК07. Здатність бути критичним та самокритичним.

ЗК08. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК09. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК13. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СК01. Здатність досліджувати тенденції розвитку економіки за допомогою інструментарію макро- та мікроекономічного аналізу, робити узагальнення стосовно оцінки прояву окремих явищ, які властиві сучасним процесам в економіці.

СК03. Здатність до відображення інформації про господарські операції суб'єктів господарювання в фінансовому та управлінському обліку, їх систематизації, узагальнення у звітності та інтерпретації для задоволення інформаційних потреб осіб, що приймають рішення.

СК04. Застосовувати знання права та податкового законодавства в практичній діяльності суб'єктів господарювання.

СК05. Проводити аналіз господарської діяльності підприємства та фінансовий аналіз з метою прийняття управлінських рішень.

СК06. Здійснювати облікові процедури із застосуванням спеціалізованих інформаційних систем і комп'ютерних технологій.

В результаті вивчення дисципліни студенти повинні оволодіти наступними результатами навчання:

РН03. Визначати сутність об'єктів обліку, аналізу, контролю, аудиту, оподаткування та розуміти їх роль і місце в господарській діяльності.

РН04. Формувати й аналізувати фінансову, управлінську, податкову і статистичну звітність підприємств та правильно інтерпретувати отриману інформацію для прийняття управлінських рішень.

РН05. Володіти методичним інструментарієм обліку, аналізу, контролю, аудиту та оподаткування господарської діяльності підприємств.

РН06. Розуміти особливості практики здійснення обліку, аналізу, контролю, аудиту та оподаткування діяльності підприємств різних форм власності, організаційно-правових форм господарювання та видів економічної діяльності.

РН07. Знати механізми функціонування бюджетної і податкової систем України та враховувати їх особливості з метою організації обліку, вибору системи оподаткування та формування звітності на підприємствах.

РН16. Володіти та застосовувати знання державної та іноземної мови для формування ділових паперів і спілкування у професійній діяльності.

РН17. Вміти працювати як самостійно, так і в команді, проявляти лідерські якості та відповідальність у роботі, дотримуватися етичних принципів, поважати індивідуальне та культурне різноманіття.

РН18. Аналізувати розвиток систем, моделей і методів бухгалтерського обліку на національному та міжнародному рівнях з метою обґрунтування доцільності їх запровадження на підприємстві.

Дисципліна «Бухгалтерський облік та фінансова звітність суб'єктів малого підприємництва» за змістом складається з дев'яти тем, в яких розглядаються загальні теоретичні засади та принципи оподаткування, ведення обліку суб'єктами малого підприємництва.

Розглянемо основні теми курсу в розрізі двох модулів.

МОДУЛЬ 1. СТВОРЕННЯ ТА ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Тема 1. Суб'єкти малого підприємництва: поняття, класифікація, нормативне регулювання

Тема 2. Системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва-фізичних осіб

Тема 3. Системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва-юридичних осіб

Тема 4. Особливості розрахунків зі споживачами

МОДУЛЬ 2. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Тема 5. Форми організації та ведення бухгалтерського обліку суб'єктів малого підприємництва

Тема 6. Бухгалтерський облік суб'єктів малого підприємництва за простою формою обліку

Тема 7. Бухгалтерський облік суб'єктів малого підприємництва за спрощеною формою обліку

Тема 8. Бухгалтерський облік суб'єктів малого підприємництва, які мають право ведення спрощеного обліку доходів і витрат та не зареєстровані платником ПДВ

Тема 9. Фінансова звітність суб'єктів малого підприємництва за національними та міжнародними стандартами

Для поглиблення теоретичних знань з питань обліку суб'єктів малого підприємництва студенти виконують контрольну роботу, що забезпечує надбання вмінь з вирішення практичних задач складання регістрів обліку та фінансової звітності й формує навички роботи зі спеціальною та нормативною-правовою літературою. Запорукою успішного оволодіння дисципліною є самостійна робота над підручниками, навчальними посібниками та нормативно-правовими актами.

При вивченні дисципліни потрібно ознайомитися з законами, законодавчими актами і нормативними матеріалами з питань, що регламентують облік суб'єктів малого підприємництва в Україні, постійно стежити за змінами, доповненнями і новими положеннями, що друкуються в офіційній періодиці.

4.2. Рекомендації щодо вивчення тем з курсу «Бухгалтерський облік та звітність суб'єктів малого підприємництва»

Розглянемо детальніше перелік питань до кожної теми курсу, а також визначимо, на що саме потрібно звернути увагу викладачу, і які завдання дозволять закріпити знання.

МОДУЛЬ 1. СТВОРЕННЯ ТА ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Тема 1. Суб'єкти малого підприємництва: поняття, класифікація, нормативне регулювання

1.1. Поняття підприємництва та обмеження щодо його здійснення

1.2. Класифікація суб'єктів господарювання за їх розмірами

1.3. Переваги та недоліки ведення малого та середнього бізнесу

1.4. Нормативне регулювання та супроводження процесу реєстрації суб'єктів малого підприємництва

При вивченні цієї теми слід усвідомити, що на сьогодні правове регулювання створення й функціонування суб'єктів малого підприємництва здійснюється численними нормативно-правовими актами як загального, так і спеціального характеру. Нормативно-правова база діяльності суб'єктів малого підприємництва – це сукупність законів, нормативних та інструктивних документів, які визначають порядок створення малого підприємства, реєстрацію фізичних осіб – підприємців, їх правові та організаційні форми, порядок організації виробництва, забезпечення його необхідними ресурсами, збут, систему оподаткування, відносини між державою та підприємцями, суб'єктів підприємницької діяльності між собою, а також які дають підприємцям певні правові гарантії.

Підприємницька діяльність суб'єктів малого підприємництва регламентується Господарським Кодексом України, Податковим Кодексом України, Цивільним Кодексом України, Законом України «Про господарські товариства», Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», Законом України

«Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», Законом України «Про фермерське господарство».

Слід розуміти, що діяльність підприємств малого бізнесу ґрунтується на принципах, наданих Господарським Кодексом України, а саме: вільного вибору підприємцем видів підприємницької діяльності; самостійного формування підприємцем програми діяльності, вибору постачальників і споживачів продукції, що виробляється, залучення матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів, використання яких не обмежено законом, встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону; вільного найму підприємцем працівників; комерційного розрахунку та власного комерційного ризику; вільного розпорядження прибутком, що залишається у підприємця після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених законом; самостійного здійснення підприємцем зовнішньоекономічної діяльності, використання підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд.

В рамках вивчення цієї теми необхідно розглянути етапи та перелік документів, необхідних для створення та реєстрації малого підприємства.

Тема 2. Системи оподаткування суб’єктів малого підприємництва-фізичних осіб

2.1. Спрощена система оподаткування фізичних осіб-підприємців

2.2. Загальна система оподаткування фізичних осіб-підприємців

2.3. Порядок нарахування та сплати податків залежно від обраної системи оподаткування

2.4. Порядок складання та подання податкової звітності фізичних осіб-підприємців

При вивченні цієї теми слід акцентувати увагу студентів на тому, що спрощена система оподаткування, обліку та звітності для суб’єктів малого підприємництва може застосовуватися поряд з діючою системою, передбаченою законодавством, для великих підприємств, на вибір суб'єкта малого підприємництва.

Суб'єкти малого підприємництва мають суттєву перевагу над платниками податків у великому бізнесі: вони можуть самостійно обрати спосіб оподаткування, обліку та звітності з-поміж кількох варіантів - загальної системи та кількох спрощених.

Самостійно обрати спрощену систему оподаткування ФОП може у разі, якщо відповідає вимогам, встановленим для груп платників ЄП:

1) 1-ша група - ФОП, які не використовують працю найманих осіб, здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню та їх обсяг доходу протягом календарного року не перевищує 300,0тис грн;

2) 2-га група - ФОП, які здійснюють діяльність з надання послуг, у тому числі побутових, платникам ЄП та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства, за умови, що протягом календарного року відповідають сукупності таких критеріїв:

- не використовують працю найманих осіб або кількість найманих осіб не перевищує 10 осіб;

- обсяг доходу не перевищує 1500,0 тис. грн.

ФОП, які надають посередницькі послуги з купівлі, продажу, оренди та оцінювання нерухомості (група 70.31 КВЕД ДК 009:2005), здійснюють діяльність з виробництва, постачання, продажу ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння не можуть перебувати на 2-гій групі ЄП - вони належать виключно до 3-тьої групи, якщо відповідають вимогам, встановленим для такої групи;

3) 3-тя група - ФОП, які не використовують працю найманих осіб або кількість найманих осіб не обмежена, у яких протягом календарного року обсяг доходу не перевищує 5000 тис.грн.;

4) 4-та група - сільськогосподарські товаровиробники - ФОП, які провадять діяльність виключно в межах фермерського господарства (далі -

ФГ), зареєстрованого відповідно до Закону України «Про фермерське господарство», за умови виконання таких вимог:

- здійснюють виключно вирощування, відгодовування сільськогосподарської продукції, збирання, вилов, переробку такої власновирощеної або відгодованої продукції та її продаж;

- провадять господарську діяльність (крім постачання) за місцем податкової адреси;

- не використовують працю найманих осіб;

- членами ФГ такої фізичної особи є лише члени її сім'ї у визначенні част.2 ст. 3 Сімейного кодексу України;

- площа сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду у власності та/або користуванні членів ФГ становить не менше 2-х га але не більше 20 га.

Загальна система оподаткування застосовується у разі, якщо ФОП не подано заяву про застосування спрощеної системи оподаткування.

ФОП, які перебувають на загальній системі оподаткування, ведуть облік доходів та витрат, а податком на доходи фізичних осіб оподатковується чистий дохід, розрахований як різниця між загальним оподатковуваним доходом (виручка у грошовій та не грошовій формі) і документально підтвердженими витратами, пов’язаними з господарською діяльністю такого ФОП.

В рамках вивчення цієї теми необхідно визначити розмір єдиного податку, який потрібно сплатити ФОП, із зазначенням граничних строків сплати та заповнити декларації по єдиному податку ФОП-суб’єктами малого підприємництва (для груп 1, 2, 3 і 4).

Тема 3. Системи оподаткування суб’єктів малого підприємництва-юридичних осіб

3.1. Спрощена система оподаткування юридичних осіб-підприємців

3.2. Загальна система оподаткування юридичних осіб-підприємців

3.3. Порядок нарахування та сплати податків залежно від обраної системи оподаткування

3.4. Порядок складання та подання податкової звітності юридичних осіб-підприємців

В рамках цієї теми слід розуміти оподаткування суб’єктів малого підприємництва - юридичних осіб; порядок переходу суб’єктів малого підприємництва на спрощену систему оподаткування; порядок визначення доходів та їх склад; звітність платників єдиного податку та особливості сплати податку; порядок анулювання реєстрації платників єдиного податку

Юридичні особи, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, поділяються на такі групи платників єдиного податку:

– третя група – юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, у яких протягом календарного року обсяг доходу не перевищує 5000000 гривень;
– четверта група – сільськогосподарські товаровиробники, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків.

Потрібно також врахувати, що є обмеження щодо видів діяльності суб'єктів малого підприємництва, яким дозволено перебувати на спрощеній системі оподаткування.

В рамках вивчення цієї теми необхідно визначити розмір єдиного податку, який потрібно сплатити ФОП, із зазначенням граничних строків сплати та заповнити декларації по єдиному податку юридичними особами-суб’єктами малого підприємництва (групи 3 і 4).

Тема 4. Особливості розрахунків зі споживачами

4.1. Безготівкові розрахунки

4.2. Готівкові розрахунки (РРО, РК)

Реєстратори розрахункових операцій стали обов’язковими для платників єдиного податку 2-4 групи з 01 січня 2022 року. Введення воєнного стану на даний обов’язок не вплинуло – РРО слід використовувати й надалі.

В рамках вивчення цієї теми необхідно ознайомитися з моделями РРО та особливостями їх вибору, реєстрації, використання та звітування.

На сьогоднішній день єдиний податок є найкращим способом оподаткування малого бізнесу, оскільки загальна система оподаткування для малих підприємств є громіздкою і обтяжливою. Спрощену систему оподаткування обирають, оскільки вона дозволяє підприємцям працювати та отримувати прибуток легально; звільняє від складнощів оподаткування в загальному порядку, зменшуючи ризик ненавмисно порушити правила оподаткування та бухгалтерського обліку та знижуючи вимоги до спеціальних знань в економіці й бухгалтерському обліку; звільняє від навантаження оподаткування в загальному порядку та оподаткування оплати праці.

МОДУЛЬ 2. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Тема 5. Форми організації та ведення бухгалтерського обліку суб'єктів малого підприємництва

5.1. Форми організації бухгалтерського обліку суб'єктів малого підприємництва-фізичних осіб

5.2. Форми організації бухгалтерського обліку суб'єктів малого підприємництва-юридичних осіб

5.3. Книга обліку доходів та Книга обліку доходів і витрат для суб'єктів малого підприємництва-фізичних осіб

5.4. Форми ведення бухгалтерського обліку суб'єктів малого підприємництва-юридичних осіб

Вивчення цієї теми пов'язано із формами організації бухгалтерського обліку, передбаченими Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Суб'єкти малого підприємництва мають право самостійно обрати форму організації бухгалтерського обліку.

В рамках вивчення цієї теми необхідно знати переваги та недоліки форм організації бухгалтерського обліку, вміти заповнити Книгу обліку доходів і витрат ФОП, Податкову декларацію про майновий стан і доходи.

Тема 6. Бухгалтерський облік суб'єктів малого підприємництва за простою формою обліку

6.1. Порядок організації простої форми бухгалтерського обліку.

6.2. Бухгалтерський облік господарських операцій за простою формою обліку.

Під формою бухгалтерського обліку розуміють сукупність облікових регістрів, що використовуються для ведення обліку в певній послідовності. При вивченні цієї теми необхідно зрозуміти, що суб'єкти малого підприємництва є невеликими за розмірами і масштабами діяльності, тому й облік має бути максимально спрощеним та скороченим. Для врівноваження витрат на організацію і ведення обліку з корисністю від нього суб'єктам малого підприємництва на законодавчому рівні дозволено самостійно здійснювати вибір форми ведення обліку.

Однак вибір форми ведення обліку суб'єктами малого підприємництва здійснюють з урахуванням певних обмежень, Так, проста форма обліку може використовуватися на підприємствах з незначним документооборотом (кількістю господарських операцій), що здійснюють діяльність з виконання нематеріаломістких робіт і послуг.

Вивчаючи цю тему, необхідно ознайомитися з бухгалтерськими регістрами – Журналом обліку господарських операцій та Відомістю 3-м (розділ 1 «Облік розрахунків з дебіторами і кредиторами за податками й платежами, довгострокових зобов'язань і доходів майбутніх періодів; розділ II «Облік розрахунків з оплати праці»). Також слід розібратися, як оформляється Журнал обліку господарських операцій, яким записом відкривається, що заноситься в його графи.

Слід звернути увагу, якими операціями і з якою періодичністю він закривається, яким чином можна отримати дані, що будуть занесені в Баланс підприємства. Слід розібратися, як заповнюються розділи Відомості 3-м. Чому цей документ можна в повній мірі назвати комбінованим. Які дані, крім нарахування заробітної плати, заносяться в цей обліковий регістр.

В рамках вивчення цієї теми необхідно скласти регістри Простої форми ведення бухгалтерського обліку.

Тема 7. Бухгалтерський облік суб'єктів малого підприємництва за спрощеною формою обліку

7.1. Порядок організації спрощеної форми бухгалтерського обліку

7.2. Бухгалтерський облік підприємства за спрощеною формою ведення.

Вивчаючи цю тему, слід запам'ятати, що бухгалтерський облік за спрощеною формою ведуть підприємства, середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) становить до 50 осіб, а річний дохід від будь-якої діяльності менший від суми, еквівалентної 10 млн євро, визначеної за середньорічним курсом НБУ.

Спрощена форма ведення обліку передбачає заповнення відомостей за відповідними об'єктами бухгалтерського обліку. Для узагальнення інформації про господарські операції необхідно заповнити відповідні регістри бухгалтерського обліку:

Відомість 1-м (розділ I «Облік готівки і грошових документів»; розділ II «Облік грошових коштів та їх еквівалентів);

Відомість 2-м «Облік запасів»;

Відомість 3-м (розділ I «Облік розрахунків з дебіторами і кредиторами за податками й платежами, довгострокових зобов'язань і доходів майбутніх періодів; розділ II «Облік розрахунків з оплати праці»);

Відомість 4-м (розділ I «Облік необоротних активів та амортизації (зносу)»; розділ II «Облік капітальних і фінансових інвестицій та інших необоротних активів»);

Відомість 5-м (розділ I «Облік витрат»; розділ II «Облік витрат на виробництво»; розділ III «Облік доходів і фінансових результатів»; розділ IV «Облік власного капіталу, витрат майбутніх періодів, забезпечень майбутніх витрат і платежів».

Підсумкові записи з відомостей переносяться до Оборотно-сальдової відомості, яка використовується для узагальнення даних регістрів бухгалтерського обліку за кожним рахунком бухгалтерського обліку.

Оборотна-сальдова відомість застосовується для складання бухгалтерського Балансу.

В рамках вивчення цієї теми необхідно скласти регістри Спрощеної форми ведення бухгалтерського обліку.

Тема 8. Бухгалтерський облік суб’єктів малого підприємництва, які мають право ведення спрощеного обліку доходів і витрат та не зареєстровані платником ПДВ

8.1. Бухгалтерський облік без подвійного запису

8.2. Система регістрів і порядок узагальнення в них інформації без використання подвійного запису

Методичні рекомендації із застосування регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами призначені для ведення регістрів бухгалтерського обліку суб'єктами малого підприємництва - юридичними особами, які мають право ведення спрощеного обліку доходів і витрат, зокрема відповідають критеріям, визначеним пунктом 154.6 статті 154 розділу III Податкового кодексу України, та не зареєстровані платниками податку на додану вартість.

Систематизація господарських операцій здійснюється в таких журналах обліку господарських операцій:

Журнал 1-мс обліку активів;

Журнал 2-мс обліку капіталу і зобов'язань;

Журнал 3-мс обліку доходів;

Журнал 4-мс обліку витрат.

За потреби, зокрема у разі значного обсягу господарських операцій, додатково можуть застосовуватися такі відомості обліку господарських операцій:

Відомість 1.1-мс обліку необоротних активів;

Відомість 1.2-мс обліку нарахування амортизації;

Відомість 2.1-мс обліку розрахунків з постачальниками, іншими кредиторами та бюджетом;

Відомість 2.2-мс обліку розрахунків з працівниками;

Відомість 4.1-мс обліку витрат на ремонт та поліпшення основних засобів.

У разі потреби можуть використовуватися додаткові регістри (виготовлені самостійно) для узагальнення інформації про господарські операції щодо окремих активів, зобов'язань, капіталу, доходів та витрат, підсумкові дані з яких переносяться до відповідних граф Журналів.

Інформація про господарські операції за звітний період з регістрів переноситься у згрупованому вигляді до Спрощеного фінансового звіту.

В рамках вивчення цієї теми необхідно заповнити регістри суб’єктів малого підприємництва, які мають право ведення спрощеного обліку доходів і витрат та не зареєстровані платником ПДВ.

Тема 9. Фінансова звітність суб’єктів малого підприємництва за національними та міжнародними стандартами

9.1. Види та склад фінансової звітності суб’єктів малого підприємництва

9.2. Особливості складання та подання фінансової звітності

9.4. Фінансова звітність суб’єктів малого підприємництва за міжнародними стандартами обліку

При вивченні цієї теми слід розуміти поняття, склад та вимоги до річної фінансової звітності; основні вимоги до складання фінансової звітності; Баланс; Звіт про фінансові результати.

Студенти мають звернути увагу на те, що норми НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» [28] мають застосовувати мікропідприємства, малі підприємства, непідприємницькі товариства, представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності та підприємства, які ведуть спрощений бухгалтерський облік доходів та витрат відповідно до податкового законодавства (крім підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності)

При вивченні форм фінансової звітності суб’єкта малого підприємництва потрібно мати на увазі, що вони являють собою скорочений

варіант звичайних звітних форм. При цьому коди рядків збережені. Частина показників повністю відповідає звичайним формам. Деякі показники мають особливості, викликані поєднанням обліку по декількох рахунках на одному балансовому рахунку в малих підприємствах.

До складу фінансової звітності малого підприємства входить Баланс (форма 1-м), Звіт про фінансові результати (форма 2-м). До складу фінансової звітності мікропідприємства: Баланс (форма 1-мс); Звіт про фінансові результати (форма 2-мс).

В рамках вивчення цієї теми необхідно заповнити форми фінансової звітності малого підприємства та мікропідприємства.

Висновки до розділу 4

У результаті вивчення курсу «Бухгалтерський облік та фінансова звітність суб'єктів малого підприємництва» студент повинен: знати нормативно-правову базу, принципи організації бухгалтерського обліку, вміти вести облікову документацію, складати облікові регістри та фінансову і податкову звітність.

Метою навчальної дисципліни є: сформувати у майбутніх спеціалістів теоретичні знання і практичні навички з ведення обліку та складання податкової і фінансової звітності в різних системах підприємницької діяльності, вміння адаптувати їх до конкретних умов функціонування і мети підприємства.

Під час вивчення цієї дисципліни необхідно навчитися застосовувати норми чинного законодавства, оскільки на початку кожного року змінюються розміри мінімальної заробітної плати, від якої залежить мінімальні розміри єдиного соціального внеску; слідкувати за розміром граничної суми доходів для кожної групи платників єдиного податку; враховувати необхідність використання реєстратора розрахункових операцій і організувати процес видачі фіскальних чеків, навчитися оптимізувати обліковий процес на мікро-

та малих підприємствах таким чином, щоб за допомогою інформації з рахунків бухгалтерського обліку можна було з легкістю сформувати усі показники податкової і фінансової звітності.

Тобто ці всі нюанси слід продумати при організації обліку суб'єктів малого бізнесу: хто буде організовувати облік, хто як буде вести, яку систему оподаткування обрати, яку групу платників єдиного податку, який план рахунків бухгалтерського обліку використовувати, які регістри обліку вести, який комплект фінансової звітності складати і т.д.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

На сьогодні суб’єкти малого бізнесу як суб’єкти підприємницької діяльності займають провідне місце в економіці країни. Вони динамічно розвиваються, адаптуються до нововведень у законодавстві щодо застосування реєстраторів розрахункових операцій, змін обсягів діяльності за рік по відповідних групах платників єдиного податку та особливостей перебування на спрощеній системі оподаткування, використання різних облікових регістрів, вибору пакету річної фінансової звітності, застосування міжнародних стандартів фінансової звітності тощо. Усі нововведення створюють значні перешкоди у прийнятті більш гнучких й оперативних рішень керівництвом підприємства, дотриманні податкової дисципліни, реєстрації фактів господарської діяльності, складанні достовірної фінансової звітності.

Основними та найбільш пріоритетними інструментами розвитку економіки в умовах воєнного стану є розробка заходів щодо стабілізації бізнес-клімату та реформування системи державного регулювання підприємницької діяльності. Проблема необхідності стимулювання та забезпечення подальшого розвитку підприємництва актуальна сьогодні в Україні на усіх рівнях: державному, регіональному та безпосередньо у сфері самого бізнесу. Вирішення цієї проблеми відкриває можливості для прискорення процесу відновлення та модернізації економіки й переведення її на інноваційний шлях розвитку, базується на знаходженні найбільш ефективних моделей підтримки підприємств будь-яких розмірів у сучасних реаліях.

Для підтримки малого бізнесу в умовах війни уряд впровадив і має намір продовжувати впроваджувати ініціативи, які визначатимуть пріоритети та стимулюватимуть бізнес, а також внесуть певні зміни в систему обліку та оподаткування.

Проведені дослідження свідчать, що на сьогоднішній день з боку українського Уряду були розроблені та запроваджені програми, які передбачають тимчасові послаблення та підтримку для бізнесу під час воєнного стану. Основною метою таких заходів є максимально можливе скорочення часу на адміністрування діяльності та фінансових зобов'язань бізнесу перед державою та стимулювання його розвитку в сучасних складних умовах. Однак сьогодні на рівні держави потрібно продовжувати здійснювати підтримку суб'єктів підприємництва, зокрема шляхом створення відповідної правової бази, фінансово-кредитної та матеріально-технічної підтримки, науково-методичного, інформаційно-консультативного та кадрового забезпечення бізнесу. Також важливим є створення рівних можливостей для доступу суб'єктів малого, середнього та великого підприємництва до запроваджених Урядом програм підтримки й стимулювання бізнесу під час дії воєнного часу; моніторинг ефективності використання бюджетних коштів, передбачених для виконання зазначених програм; відкритість і прозорість проведення процедур надання державної підтримки.

У зв'язку з постійними змінами у законодавстві невирішеними залишаються питання щодо застосування критеріїв віднесення підприємств до суб'єктів малого підприємництва, формування робочого плану рахунків бухгалтерського обліку та обрання пакету форм фінансової звітності суб'єктами малого підприємництва тощо. Усе зазначене додає незручності у роботі бухгалтерів суб'єктів малого підприємництва.

Завершальним етапом в обліковому процесі є фінансова звітність, яка виконує ключові функції бухгалтерського обліку, такі як контрольну, інформаційну, аналітичну, а також допомагає у вирішенні поставлених завдань. Для вивчення взаємозв'язку між цими елементами важливо зрозуміти роль і місце фінансової звітності у виконанні завдань, що стоять перед бухгалтерським обліком.

Чіткий підхід до порядку ведення бухгалтерського обліку суб'єктами малого підприємництва з врахуванням змін вітчизняного законодавства має

забезпечити підвищення точності і оперативності обробки інформації з метою формування фінансової звітності, а також уникнення штрафних санкцій з боку контролюючих органів.

Для суб'єктів малого підприємництва, які перебувають на загальній системі оподаткування, передбачена загальна звітність, а для тих, які перебувають на спрощеній системі оподаткування, передбачена скорочена за показниками фінансова звітність у складі Звіту про фінансовий стан та Звіту про фінансові результати.

На сьогоднішній день єдиний податок є найкращим способом оподаткування малого бізнесу, оскільки загальна система оподаткування для малих підприємств є громіздкою і обтяжливою. Спрощену систему оподаткування обирають, оскільки вона дозволяє підприємцям працювати та отримувати прибуток легально; звільняє від складнощів оподаткування в загальному порядку, зменшуючи ризик ненавмисно порушити правила оподаткування та бухгалтерського обліку та знижуючи вимоги до спеціальних знань в економіці й бухгалтерському обліку; звільняє від навантаження оподаткування в загальному порядку та оподаткування оплати праці.

Економічна стабільність нашої країни залежить насамперед від платників податків, які сьогодні продовжують працювати. Запроваджені податкові зміни забезпечують можливість суб'єктам малого бізнесу заощадити кошти на сплаті податків та інвестувати їх в подальшу господарську діяльність і, таким чином, підтримувати та розвивати її. В той же час суб'єкти підприємницької діяльності мають підтримувати економіку України і, по можливості, сплачувати податки (на добровільних засадах) та поповнювати бюджет для того, щоб держава могла виконувати свої функції. Адже система оподаткування суб'єктів малого бізнесу, з одного боку, має бути спрямована на стимулювання ведення господарської діяльності в сучасних реаліях, з іншого, – на подальше наповнення державного та місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень від підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Commission recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and mediumsized enterprises (notified under document number C (2003) 1422) (2003/361/EC). Official Journal of the European Union L124, 20/05/2003 P. 0036-0041.

2. Drucker P. F. Innovation and entrepreneurship : practice and principles. New York : Harper & Row, 1985. 277 p.

3. Андрющенко Г. О. Малі підприємства: критерії визначення. Формування ринкових відносин. 2009. № 10. С. 245–248

4. Буй Т.Г. Податкове стимулювання розвитку малого підприємництва в Україні / Т.Г. Буй, О.К. Прімєрова // Ефективна економіка. – 2018. – № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2018/45.pdf.

5. Вказівки про склад та порядок заповнення облікових реєстрів малими підприємствами: Наказ Міністерства фінансів України від 31.05.1996 р. №112. Бухгалтерський облік і аудит. 1996. № 8. С. 32–39.

6. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18-22. Ст. 144. Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15

7. Грабчук І.Л., Лайчук С.М. Податкове планування: особливості організації на підприємстві. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2017. № 2 (37). С. 30-34. DOI: http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2017-2(37)-30-34

8. Григоренко Ю. Податкова політика влади у 2022 році не виправдала надій бізнесу. URL: https://gmk.center/ua/posts/podatkova-polityka-vlady-u-2022-rotsi-ne-vypravdala-nadij-biznesu/

9. Державна служба статистики. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/

10. Економіка їде на захід: як рятується український бізнес від війни. – 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://lb.ua/economics/2022/05/11/516454_ekonomika_ide_zahid_yak_ryatuietsya.html

11. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text

12. Інструкція з використання єдиної журнально-ордерної форми ведення обліку: Наказ Міністерства фінансів СРСР від 8 березня 1960 року № 63

13. Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text

14. Карандюк Л. С. Роль суб’єктів малого підприємництва в умовах глобалізації економіки України. Тези XV Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та здобувачів освіти "Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки", 4 листопада 2023 року. Луцьк: ВІП Луцького національного технічного університету, 2023. 340 с. С. 105-107

15. Кляцький М., Малишкін О. Регістри бухгалтерського обліку для підприємств малого бізнесу. Дебет-Кредит. 2002. № 20

16. Красота О.В., Кір’єв І. С. Особливості розвитку малого підприємництва в умовах порушення макроекономічної стабільності Ефективна економіка. 2021. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/100.pdf

17. Куриляк В.Є. Креативна економіка як нова парадигма постіндустріальної цивілізації / В.Є. Куриляк, М.А. Живко, Б.В. Литовченко // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Економіка. 2013. № 2. С. 92-98.

18. Кучер С.В. Особливості діяльності вітчизняних суб’єктів малого та середнього бізнесу: обліково-аналітичний аспект. Науковий вісник

Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки. 2014. Вип. 9-1. Частина 1. С. 208–211.

19. Лабунський О.О. Єдиний податок для приватних підприємців в умовах воєнного стану. Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса. 2022. № 2. С. 92-102. DOI: https://doi.org/10.31558/2786-5835.2022.2.10

20. Лайчук С.М. Прогресивна форма ведення бухгалтерського обліку. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Серія «Бухгалтерський облік, контроль і аналіз». 2014. Вип. 2. С. 80-89

21. Лойко В.В., Александров Б.В. Підтримка та розвиток малого та середнього бізнесу в Україні в умовах війни. European scientific journal of Economic and Financial, 2023. №1 (11). С. 228-237. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/217

22. Марчак Д., Маркуц Ю., Маршалок Т. Податки воєнного часу. Чого слід очікувати від змін у податковій системі, ухвалених з початку війни? URL: https://voxukraine.org/podatky-voyennogo-chasu-chogo-slid-ochikuvaty-vid-zmin-u-podatkovij-systemi-uhvalenyh-z-pochatku-vijny/

23. Мельник, Т. Ю. (2022). Державна підтримка та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану. Економіка, управління та адміністрування, 2(100), 3-11. https://doi.org/10.26642/ema-2022-2(100)-3-11

24. Мержвинська А. Креативна економіка: особливості та тенденції розвитку / А.Мержвинська // Молодий вчений. – 2019. – № 2. – С. 637–640.

25. Мінфін: За тиждень підприємці отримали 1124 пільгових кредитів на 4,02 млрд грн за програмою «Доступні кредити 5–9 %» / Урядовий портал, 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://cutt.ly/UKXFLx8

26. Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу : аналіт. доп. / В.Г. Потапенко, В.О. Баранник, Н.В. Бахур та ін. ; за ред. В.Г. Потапенка. – Київ: НІСД, 2023. – 54 с. DOI: 10.53679/NISS-analytrep.2023.02.

27. Наказ Державної податкової адміністрації України «Про внесення змін до Стратегічного плану розвитку державної податкової служби України

на період до 2013 року» № 420 від 29.09.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0420225-05#Text

28. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/go/z0161-00

29. Новіков, В. В. (2023). Диджиталізація бухгалтерського обліку малих підприємств. Економіка, управління та адміністрування, (3(105), 81–88. https://doi.org/10.26642/ema-2023-3(105)-81-88

30. Панченко С. В., Дикань В. Л., Шраменко О. В. Теоретичні основи організації підприємницької діяльності: підручник. Харків: Український державний університет залізничного транспорту, 2018. 243 с. URL: http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/2426/1/%D0%9F%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf

31. Підтримка бізнесу в умовах війни. – 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://business.diia.gov.ua/wartime

32. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text

33. Порядок подання фінансової звітності, затверджений постановою КМУ від 28.02.2000 р. № 419. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF#Text

34. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій: Закон України від 09.07.2022 № 5323 / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71562.

35. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон

України від 15.03.2022 р. № 2120. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text

36. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування: наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 року №892, чинний, поточна редакція від 18.03.2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text

37. Пудсакулич В. Р. Методи ідентифікації малих підприємств: зб. наук. ст. VII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Сучасний соціокультурний простір 2009». Ужгород, 2009. С. 45–51.

38. Ратинський В.В. Бухгалтерський облік і аналіз: перспективи для малого бізнесу. Економіка та суспільство: облік та оподаткування. 2021. Вип. 25. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/243/231/

39. Рекомендації по веденню бухгалтерського обліку і застосуванню облікових регістрів на малих підприємствах: Додаток до Листа МФ СРСР від 02.07.91 р. № 40. Галицькі Контракти. 1994. № 36. С. 17–22

40. Романченко Ю.О. Облік та фінансова звітність суб'єктів малого підприємництва. Економічний форум. 2019. № 1. С. 180-183.

41. Самуэльсон П. Экономика /В 2-х томах, Т.1, Т.2. М. : НПО «Алгон» : ВНИИ-СИ «Машиностроение», 1994. 740 с.

42. Скрипник, С., Лавров, Р., & Шепель, І. (2023). Облік і оподаткування суб'єктів малого підприємництва. Економіка та суспільство, (52). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-61

43. Слуцький Б. Бізнес в умовах війни: що заважає підприємцям працювати / УНІАН. 21.06.2022. URL: https://www.unian.ua/economics/finance/stalovidomo-yak-ukrajinskiy-biznes-ogovtuyetsya-vidpershogo-shoku-viyni-novini-ukrajina-11874339.html

44. Спрощений План рахунків бухгалтерського обліку, затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 19.04.2001 р. № 186 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0389-01

45. Тарасовський Ю. Як український бізнес працює під час війни. Головні факти з дослідження Gradus Research // Forbes. 23.03.2022. URL: https://forbes.ua/news/v-ukraini-35-biznesu-prizupinili-diyalnist-cherez-viynu-1-ne-planuyut-vidnovlennya-opituvannya-gradus-23032022-4950

46. Харченко, Ю. П. (2023). Пріоритетні напрями інституціонального забезпечення регіонального розвитку в умовах війни. Економіка, управління та адміністрування, (1(103), 22–25.

47. Хоча Н. В. Критерії вибору елементів спрощеної системи обліку та звітності малими підприємствами. Економічний аналіз. 2018. Т. 28, № 1. С. 286-293.

48. Цифрові можливості аграрної економіки України у військовий період / А.В. Шестакова, В.О. Ткачук, Т.Й. Мельник, В.В. Травін // Економіка, управління та адміністрування. – 2022. – № 3 (101). – С. 15–23.

49. Шахно А.Ю. Проблеми формування бізнес-середовища в умовах розвитку креативної економіки / А.Ю. Шахно // Інтернет-конференції ХНУМГ ім. О.М. Бекетова. – 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ojs.kname.edu.ua/index.php/view/3166.

50. Шумпетер Й. А. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, ка-піталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / Пер. з англ. В. Старка. К. : Ви-давничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 242 с.

51. Як почуваються малий і середній бізнеси під час війни. Результати дослідження. Українська правда. 2023. Вересень. – URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2023/09/6/703949/